

DUNAKESZI HELYTÖRTÉNETI SZEMLE

Dunakeszi - Alag Helyismereti Lapja

SZERKESZTŐSÉG: KÖLCSEY FERENC VÁROSI KÖNYVTÁR
DUNAKESZI, KOSSUTH LAJOS UTCA 6.

FELELŐS SZERKESZTŐ:
LÓRINCZ RÓBERT

MEGJELNIK ÉVENTE HÁROMSZOR
KIADJA A KÖLCSEY FERENC VÁROSI KÖNYVTÁR

Petőfi Alagon...Pardon!

Báró Königswarter Hermann (1864–1915), a magyarrá lett bécsi főúr, az 1890-es években jelentős szerepet töltött be a Monarchia lóversenysportjában. Biharmegyei birtokán hatalmas teliverménest tartott fenn, nagyszabású versenyistállója pedig Alagon, az angol John Reeves tréner felügyelete alatt állt. A dúsgazdag báró nemcsak megtanulta a magyar nyelvet, hanem humánus áldozatkészséggel vett részt Nagyvárad és környékének jótékonyági és kulturális akcióiban. Ezért is volt meglepő, amikor egy alkalommal a magyar nemzeti érzés semmibevételével vádolták meg.

Történt ugyanis, hogy alagi istállójának egyik reménységét, az 1897-ben vett méncsikót a báró *Petőfi* névre keresztelte el. A névválasztás idomárjának, Reeves-nek volt az ötlete, aki – mivel Angliában híres emberről lovat elnevezni a tisztelet jelének számított – nem sejtette, hogy javaslata nyomán milyen országos sajtóbotrány kerekedik. *Petőfi* 1898 novemberében aratott első győzelme után a *Pesti Hírlap* egyik publicistája terjedelmes tárcában kérte számon Königswartertől a nagy magyar költő emlékének meggyalázását. Írása jó táptalajra lelt a forradalom és a szabadságharc félszázados ünnepe miatt amúgy is felfokozott közhangulatban. A báró azonnal intézkedett: *Petőfi* nevét bocsánatkérően és szellemesen *Pardonra* változtatta.

Az Alagon edzett telivér ezt követően villámkarriert futott be Reeves mester kezei alatt. 1899-ben megnyerte az akkori legrangosabb magyar versenyt, a Király Díjat, majd az Osztrák Derby-n is diadalmaskodott. A hatalmas nyeregményből – a nem csak jó humorú, de gáláns – Königswarter tízezer forintot adományozott a nemzeti költőnk kultuszát ápoló *Petőfi Társaságnak*. A neve és a sikerei miatt országos hírre szert tevő ménről még verset is fabrikáltak a népszerű *Borsszem Jankó* élclap egyik azévi számában. Most a költemény egy strófájával, valamint *Petőfi/Pardon* és „keresztapja”, John Reeves tréner fotójával állítunk emléket az alagi lóversenymúlt e különös epizódjának.

(Lőrincz Róbert)

„[...]Pardon révén most a magyar
Végre ismét hírre kapott.
Kapjon is e ló mit akar:
Hűtött pezsgőt, szemelt zabot.
S a nagy nevet hadd viselje
Úgy mint eleintén,
Hogy a külföld ünnepelje
Petőfinket szintén!”

TARTALOM:

Petőfi Alagon...Pardon!	1
LŐRINCZ Róbert	
Az egykori imreházi kastély lakói	
2. rész	2
MÁJER Tamás	
A Dukát Műanyag- és Papíripari	
Kisszövetkezet története	
(1982-1991)	7
KEREKES Dóra	
A „repülő hollandi”.	
Fred Taral Alagon	8
VARGA István József	
Az Alag-Dunakeszi Református	
Egyház története,	
12. rész, 1966-1968	10
SASHEGYI Gábor	
Strauss Pálról	11

SZÁMUNK SZERZŐI:

KEREKES Dóra – történész, a Révész István Helytörténeti Gyűjtemény vezetője
LŐRINCZ Róbert – szakmai igazgató, Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár
MÁJER Tamás – könyvtáros
SASHEGYI Gábor – fordító
VARGA István József – református presbiter

DUNAKESZI HELYTÖRTÉNETI SZEMLE

Dunakeszi-Alag Helyismereti Lapja

Megjelenik évente háromszor,
1000 példányban

Alapító szerkesztők:

Csona Attila és Lőrincz Róbert

Felelős szerkesztő:

Lőrincz Róbert

Szerkesztő:

Kerekes Dóra

Kiadja a Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár

Dunakeszi, Kossuth Lajos utca 6.

Felelős kiadó: Lőrincz Róbert

Nyomdai előkészítés:

Preysing Frigyes

Nyomda: Raszter Nyomda Kft.,

Budapest

ISSN 1789-9230

A lap megjelenését

Dunakeszi Város Önkormányzata

támogatja

A címlapon található Pardon-kép forrása: Hesp József: *A magyar galoppsport története*. Bp. 2018.

A 2. oldalon látható kép forrása: Lovászi László: *Kisalag 100 éves története*. Dunakeszi, 2000

LŐRINCZ RÓBERT

Az egykori imreházi kastély lakói

2. rész

1912-1919 báró Baich Péter

Az imreházi kastély és birtok eladásáról szóló szerződés 1912 novemberében kötött meg az ekkor már Párizsban élő Sternberg Emil és a varadiai Baich család között.¹ A bánsági familia – amely tíz évvel korábban még a szerb királyi trón legfőbb várományosának számított² – 1891-ben kapta meg a magyar bárói méltóságot, majd 1895-ben az örökös főrendiházi tagságot.³ Baichék 174 ezer koronát fizetettek az imreházi ingatlanért,⁴ amelynek tulajdonjoga egyenlő részben oszlott meg Baich Péter (1886-1919) és Mihály (1889-1955), valamint apjuk, Baich Milán (1858-1914) netán még születendő fiúgyermek között.⁵ A két testvér 1916-ban megállapodott magyarországi birtokaik elosztásáról, mely szerint Péter az ihási uradalom mellett Imreháza egyedüli tulajdonosa lett.⁶ Az utóbbi birtok esetében ennek csak papíron volt jelentősége, hiszen a hivatalosan Nagyváradon élő fiatal huszártiszt már a kezdetektől egyedül irányította és alakította saját habitusa szerint dunakeszi „birodalmát”.

A Sternberg Emil és a Baich-család által 1912-ben kötött adásvételi szerződés a kastéllyal együtt átadott berendezési tárgyak leírását is tartalmazza, amelyből nem csak az épület beosztásáról, hanem akkori pompájáról is szemléletes képet kapunk. Mivel belső fotók hiányában ez az imreházi ingatlan enteriőrjének egyetlen fennmaradt emléke, ezért mindenképpen érdemes a megőrkítésre. Belépőfolyosó: vörös kettős szőnyeg (a lépcsőnél kilenc réz szorítórúddal), az ablakokon és az ajtón barna függönyök, sárgaréz függőlámpa. Ebédlőbe vezető folyosó: vörös szőnyeg, olajfestmények, sárgaréz függőlámpa. Kis szalon: vörös szőnyeg, sarokdívány, fehér kerevet, aranyozott üvegszekrény, íróasztal, állótükör, hintaszék takaróval, vánkossal. Nagy szalon: mahagóni garnitúra, Bösendorfer zongora, előtte fehér kecskebőr, olajfestmények, zöld függönyök, perzsaszőnyegek. Iroda: Kilencfiókos íróasztal, kártyaasztal, díványok, dohányzóasztal, fotelek, sárga szőnyeg, vaskályha, festmények. Üvegezett oldalú szoba: két tulipános kék asztal, tíz szék, falitányérok, kulacsok, agancsok a falon. Balra nyíló kisszoba: vörös függönyök, barna szőnyeg. Vendégálmósoba: vörös függönyök és szőnyegek, zöld cserépkályha. Női hálószoba: zöld szőnyegek és függönyök. Ezen felül az épületben még két hálószoba, vendégszoba, konyha, cselédszoba, toronyszoba (haranggal), vasalószoba, fürdőszoba (beépített kő fürdőkád fürdőkályhával, angol WC-vel), üveges folyosó és egy pince

előtti szoba helyezkedett el. A kastély alatti pincében borászati felszereléseket, gépeket és 11 db borshordót (500-1300 literesek) tároltak. A kertben mosóház, szüretelőház, vendégház, loistálló, tehénistálló, cselédház (fa zsindeletetővel), virágház, faskamra és nádfedeles jégverem biztosította a birtokkal kapcsolatos gazdasági feladatok ellátását.⁷

Az imreházi kastély belső udvara

1 Budapest Főváros Levéltára (BFL) - IV.1411.b - 1917 - 00674 - Baich

2 *Alkotmány*, 1902.szeptember 27. 1-2.; 1903. június 13. 2.

3 *Budapesti Hírlap*, 1895. december 12. 3.

4 Ez az összeg akkoriban egy budapesti, belvárosi, háromszintes bérpalota vételárának felelt meg.

5 BFL - IV.1411.b - 1917 - 00674 - Baich

6 Baich Mihályé lett az Alsó-Szelestei (Vas megye) birtok. *Uo.*

7 *Uo.*; Annyi bizonyos, hogy az új birtokos, Baich Péter rövidesen jelentős átalakításokat végzett a kastélyon, hisz 1914-ben – építkezések címen – a vételár közel egyharmadát (55 ezer korona) fizette ki a környék legnagyobb nevű építészének, Goldberg Simon alagi építőmesternek. *Uo.*

A kastély ura 1912-től tehát báró Baich Péter, a 7. Vilmos huszárezred népszerű tisztje, a monarchia egyik legkitűnőbb úrlovasa, a magyar mánásvilág közismert alakja lett,⁸ akinek autókalandjairól, vakmerő lovasbravúrjairól, debreceni és váradi hangos mulatozásairól beszélt az első világháborút megelőző években mindenki Budapesten.⁹ Krúdy Gyula, aki írásaiban többször is megidézte a gavallér főhadnagy alakját, így emlékezett rá: „[...] elpusztíthatatlan vagyona révén talán soha se volt pénzzavarban. Versenylovakat tartott Alagon, amelyeknek látogatására néha el kellett utaznia. Már a háború előtt szert tett egy olyan automobilra, amely gyorsabban járt a konvencionális gyorsvonatnál; fogadásból akárhányszor elhagyta az országúton a gyorsvonatot és hamarabb érkezett meg a vonat utasainál Pestre, Alagra, ha ott éppen lóverseny volt.¹⁰ [...] Nem pusztult bele a szakadatlan, szinte pihenés nélküli mulatozásba, [...] nem szegte nyakát a vakmerő kalandokban, lovaglásokban, se betegségben, amely mindig ott leskelődik a mértéktelen életmódú fiatal emberek mögött.”¹¹

Ahogy a fentiekből is kiderül, Baich Péter báró passziója a lóversenyzés volt. Húszéves korában, 1906-ban kezdte meg karrierjét az arisztokraták és huszártisztek által űzött úrlovasportban, ahol évről évre egyre több sikert aratott. 1910-ben 84 győzelemmel az úrlovas-champion címet is elnyerte. Hatalmas vagyona lehetővé tette, hogy 1909-ben saját versenyistállót létesítsen, természetesen az ország legnagyobb tréningtelepén, Alagon. Gyengébb képességű sikkversenylovakból igen jó gát- és akadályverseny anyagot szedett össze, amelyet az ír William Geoghegan idomár gondozására bízott, aki a következő években az egyik legsikeresebb fejlesztette a vörössárga színekben versenyző Baich-istállót. Lovainak győzelmei után 1913-ban már 92 ezer korona ütötte a tulajdonos Baich Péter markát. Az összeg nagyságát érzékeltendő: ez az egy évvel korábban vett imreházi uradalom vételárának a felét tette ki.¹²

Baich báró az alagi lóversenysport révén ismerhette meg a szomszédos imreházi birtokot, amely kitűnő lehetőséget biztosított arra, hogy egy, a versenyistállóhoz közeli „bázist” létesíthessen magának.

Báró Baich Péter (balra) gróf Batthyány Elemérral beszélget az alagi verseny pályán

Baich Péter a 7. huszárezred debreceni lóversenyén, a tulajdonosi akadályverseny győzteseként 1913-ban

Sőt, ennél nagyobb terveket is szőtt. Az 1912-es vásárlást követően hozzájárult a kastély melletti terület tréningteleppé alakításához. Ugratópályát és istállókat építtetett, és 1915 márciusában – Geoghegan tréner vezetésével – az egész versenyistállóját átköltöztette Alagról Imreházára.¹³

Az ifjú huszártiszt a környék társadalmi életébe is gyorsan bekapcsolódott, természetesen itt is a kedvtelésének megfelelően. 1913-tól állandó résztvevője lett a gróf Pejacevich Albert vezette Alagi Falkavadász Társaság összejöveteleinek, hajtásainak. A főtí lankákon együtt űzte a vadat többek közt gróf Károlyi Lászlónéval, Károlyi István és Mihály, valamint Szapáry Lajos grófokkal és dr. Schöffner Pál gödi földbirtokossal.¹⁴ Ideje nagy részét azonban ekkor is Nagyváradon töltötte, ahol legtöbbször az éjszakai lokálok törzsasztalainál pezsgőzött ezredbeli barátaival, báró Stummer kapitánnyal, gróf Eszterházy Pállal és a társaságukhoz tartozó bihari dzsentrikkel.¹⁵

Az első világháború kitörése aztán mind a bohém életmódnak, mind a lóversenyzéssel kapcsolatos tevékenységeknek véget vetett. Az 1916-ban századossá előléptetett¹⁶ Baich Péter a háborút végig a frontvonalban töltötte.¹⁷ Vitézi magatartásáért több magas rangú kitüntetésben is részesült.¹⁸

8 Vö. Kerekes Dóra: Egy különleges ember különös halála Dunakeszi-Imreházán. In: *Dunakeszi Polgár*, 2021/5. 23.

9 „Báró Péterről, a legendás váradi huszárról mesélték, hogy egyik este fellovagolt a Fekete Sas emeletén levő kábaréba, végigléptetett a közönség asztalai között, a színpadról leemelte az otténeklő „dízőt”, felrakta a ló hátára és vitte magával valamelyik másik kávéházba mulatni.” *Sorakozó*, 1940. március 22. 4.

10 „Báró Baich Péter huszártiszt fogadott, hogy automobilon hamarabb felér Nagyváradról Budapestre, mint a gyorsvonat. A fogadást meg is nyerte, amennyiben 33 perccel előzte meg a vonatot, bár útközben az autót baleset érte.” *Vásárhelyi Reggeli Újság*, 1914. május 24. 5.

11 Krúdy Gyula: *A XIX. század vizitkártyái*. Bp. 1986. 387-388.

12 *Allgemeine Sport-Zeitung*, 1919. november 26. 1.; *Magyarország*, 1911. január 10. 12.

13 BFL - IV.1411.b - 1917 - 00674 – Baich; *Vadász- és Versenylap*, 1915. március 26. 63.; A kiépített pálya a Magyarországon akkoriban bevezetett military-sport (katonaló-bajnokság) igényeinek is megfelelt. Baich volt a lovastusa, mint sportág magyarországi meghonosítója. (Kerekes Dóra szíves közlése.)

14 Mühlbacherné Száhlender Magdolna: *Az Alagi Falkavadász Társaság*. In: *Dunakeszi Helytörténeti Szemle*, 2010/1. 8-9.

15 *Pécsi Napló*, 1913. február 14. 6.; *Igaz Szó*, 1967. november 1., 687.

16 *Vadász- és Versenylap*, 1916. január 7. 27.

17 *Allgemeine Sport-Zeitung*, 1919. november 26. 1.

18 *Signum Laudis*; 3. oszt. Katonai Érdemkereszt; 2. oszt. Vaskereszt; 3. oszt. Vaskorona-rend

A 7. huszárezred kapitánya nagyon ritkán, és akkor is csak rövid időre tért haza a harcterről. Első útja ilyenkor rögtön Imreházára vezetett, ahol ellenőrizte a Geoghegan idomár által gondozott lovait. Az ír tréner továbbra is kitűnő munkát végzett. Baich Péter 1917-ben és 1918-ban is a legeredményesebb istállótulajdonosok közé tartozott, miközben a messzi idegenben, az orosz hadszíntéren küzdött.¹⁹ A háborúból való végleges hazatéréséről így szól egy visszaemlékezés: „1918 őszén Baics Péter báró rendben hazahozta egész századát és Pesten, a Keleti pályaudvartól végig a Rákóczi és Kossuth Lajos utcán oly fegyelmezett sorokban vonultak végig, [...] hogy sokaknak belékönynyesedett a szemük... A Ferenciek terén aztán »Oszolj!« vezényelt huszárjainak a legendás báró és szélnek eresztette őket.”²⁰

Baich Péter – ahogyan Krúdy Gyula írja róla – regényhős módjára végezte életét.²¹ A háborút ugyan túlélte, de a női szívek tiprója végül a szerelem áldozatává vált. 1919-ben ismerkedett meg a Vígszínháznál inkább szépsége, mint tehetsége miatt alkalmazott Hoffmann Micivel. A fiatal színésznő először a kor színészióriását, Csontos Gyulát szédítette meg, ám a nagystílű lánynak gazdagabb, jobb nevű partner kellett. Meg is találta, báró Baich Péter személyében. A kis Hoffmann Mici Budapest egyik legelőkelőbb hölgye lett, a huszárkapitány a legdrágább ruhákkal, ékszerekkel halmozta el. Hiába óvták a kapcsolattól ismerősei Baich Pétert, ő most az egyszer véglegesen és halálosan szerelembe esett. Micit az imreházi birtokára vitte, és ott élt vele hónapokon keresztül. Hogy aztán a viszonzatlan szerelem, vagy családjának a tervezett házassággal kapcsolatos elutasítása adta a revolvert Baich báró kezébe, nem tudni.²² Annyi bizonyos, hogy 1919. november 22-én, éjjel 11 órakor az imreházi kastélyban főbe lőtte magát.²³ A fiatal bárót édesapja, a még 1914-ben elhunyt Baich Milán mellé temették a Kerepesi úti temetőben. Később, 1929-ben mindkettőjüket exhumálták, és görögkeleti egyházi pompával helyezték örök nyugalomra a varadiai családi sírboltban.²⁴

Baich Péter váratlan halála rokonai, barátai mellett sporttársait is megdöbbentette. A magyar lóversenyvilág nem feledte egykori kiváló tagját. Az 1920 és 1943 között a közeli káposztásmegyeri pályán az úrlovasok számára minden évben megrendezett Báró Baich Péter-emlékverseny a tragikus véget ért „sportsman” emlékeztét hirdette.²⁵

Baich báró hatalmas ingó és ingatlan vagyont hagyott örököseire.²⁶ A varadiai és mercsényi kétezer hektáros földbirtokai²⁷ mellett a hagyaték részét képezte többek között az imreházi kastély is, amely 1920-ban egy budapesti nagykereskedő, a későbbi kormányfőtanácsos Strauss Pál tulajdonába került.

1920–1943 Strauss Pál, 1943–1945 Rakovszky Ádám

A Baich-örökösök és Strauss Pál közötti megállapodás pontos időpontja sajnos nem ismert. Minden bizonnyal már 1920-ban megtörtént az adásvétel, hiszen Strauss 1921 márciusában az egyik legtöbbet adózó polgárként került Dunakeszi község képviselő-testületének tagjai közé.²⁸

Imreháza új „ura”, Strauss Pál 1883-ban született Budapesten tekintélyes zsidó kereskedőcsaládban. A Lipcsében és Cambridge-ben tanult, európai és amerikai tanulmányutakon is részt vevő fiatalember az ifjú magyar kereskedő-nemzedék egyik legképzettebb képviselőjének számított. 1906-ban, huszonhárom éves korában kapcsolódott be édesapja, a tőzsdetanácsosi címmel is rendelkező Strauss Antal terménykereskedelmi vállalatának munkájába, előbb cégvezetőként, majd társtulajdonosként. Az első világháborúban tüzérszázadosként számos kitüntetésben részesülő fiatalember a nagy világégés után hatalmas lendülettel látott neki a Strauss cég újjáépítésének. Sógorával, Rakovszky Istvánnal újra az elsők közé emelte – az édesapja 1920-as halála után – kettejük által vezetett vállalatot.²⁹ A kereskedelem terén kifejtett érdemes tevékenysége elismeréséül 1923-ban megkapta a magyar királyi kormányfőtanácsosi címet.³⁰ Sógorával – több gépjárműbehozatali cég tulajdonosaként és igazgatójaként³¹ – rövidesen a magyarországi autókereskedelem vezető személyiségeivé is váltak.

Strauss Pál fiatalkori képe (A fotó Lévai Tibor tulajdona)

19 *Vadász- és Versenylap*, 1918. április 26. 1.

20 *Sorakozó*, 1940. március 22. 4.

21 Krúdy *i.m.* 388.

22 *Egyetértés*, 1920. február 4. 3.

23 Pest Megyei Levéltár (PML) - Halotti anyakönyv. Dunakeszi 1905-1920 (1919/84. folyószám); Hoffmann Mici a húszas évek elején egy Bécsben készült film női főszerepét is megkapta. A filmben Pálma Mária néven szerepelt. 1926-ban gróf Wenckheim Lajos felesége lett. *Az Újság*, 1924. július 20. 12.; *Színházi Élet*, 1926/28. 16.

24 *Magyarország*, 1929. július 21. 19.

25 Az Imreháza név az 1909 és 1951 között kezdetben Alagon, majd a budapesti pályán megrendezett lovaregyleti síkverseny, az Imreházi díj, továbbá az 1914-től 1918-ig az Úrlovas Szövetkezet által Alagon tartott Imreházi akadályverseny elnevezésben jelent meg. *Vadász- és Versenylap*, 1909. január 1. 18.; *Vadász- és Versenylap*, 1914. január 16. 42.

26 Baich Péter versenyistállóját Szurday József vásárolta meg, aki a lovakat Herr Istvánffy álnév alatt futtatta Bécsben. *Az Újság*, 1922. február 8. 5.

27 *Temesvári Hírlap*, 1926. április 22. 6.

28 PML - V. 1031. C. a. - 5. kötet, (külön lapon)

29 *Ország-Világ*, 1923. március 18. 143.

30 *Budapesti Hírlap*, 1923. március 4. 7.

31 Részvénytársaság Francia Gépkocsik Behozatalára, Hungária Automobil Gyár, Dandy Automobil Rt. *Gazdasági, pénzügyi és tőzsdei kompsz*, 1927-1928/3. 990.; *Budapesti Hírlap*, 1924. november 30. 9.

A családi örökség, valamint a feleség, Schwarcz Aranka által a házasságba hozott hatalmas ingó és ingatlan vagyon³² tette lehetővé, hogy Strauss Pál 1920-ban egy, a budai vár oldalában álló neobarokk villa mellett az imreházi kastélyt is megszerezhesse.³³ Felismerve a környék rohamos fejlődésében rejlő anyagi lehetőséget, a szomszédos Alagon, a Rákóczi út északi oldalán is nagyobb földterületet vásárolt, amelyet valószínűleg a várható parcellázások alkalmával akart értékesíteni. 1927-ben a helyi református egyház ajánlatot is tett a Rákóczi és Hunyadi utak sarkán lévő 2000 négyszögöl kiterjedésű telkekre, ahová többek között templomot szeretett volna emelni.³⁴ Végül az egyezség nem kötött meg, a területre később családi házak épültek.

Sajnos Strauss Pál imreházi (egyben dunakeszi-alagi) életéről, tevékenységéről nagyon kevés információ maradt fenn. Ugyan 1921-től virilis képviselőként tagja volt a dunakeszi képviselő-testületnek, ám a jegyzőkönyvek nem mutatják, hogy bármilyen ezzel kapcsolatos tevékenységet kifejtett volna.³⁵ Az 1920-as évek második felétől – ahogyan imreházi „elődje”, Baich Péter az 1910-es években – ő is rendszeres résztvevője lett az ekkoriban gróf Károlyi István vezette Alagi Falkavadásztársaság „meeting”-jeinek. 1930 novemberében például a fóti templomtól indultak Strauss-ék – többek között Horthy Miklós kormányzóval, Odescalchi Béla herceggel, Windisch-Graetz hercegnével, báró Podmaniczky Attilával és gróf Herberstein Henrikkel – hogy azután a vadászat végén Berg Dieda bárónő alagi villájában pazar ebéddel zárják a programot.³⁶

Az Alagi Falkavadásztársaság gyülekezője. Balról: Strauss Pál, Herberstein grófnő és Károlyi Fruzsina grófnő.

Strauss – társadalmi presztízsének köszönhetően – amúgy is kiváló kapcsolatot ápolt az arisztokráciával. Budai, várbéli kis palotájuk fényes estélyeknek adott otthont, amelyeken

feleségével – a külföldi követségek tisztviselőin kívül – a hazai és nemzetközi főúri osztály számos tagját is vendégül látták. 1924 nyarán a gyönyörű, Mária Terézia-korabeli ház termeiben éjfélig tartó díszvacsorán és zenés banketten fogadták többek között Hohenlohe Egon herceget és feleségét, Csáky-Pallavicini Hippolit örgrófit, Kétly Károly bárót, Lázár Imre grófit és Ali Vassil-t, a török uralkodói család tagját. Az estélyen a követség több tagjával együtt jelen volt Theodore Brentano amerikai nagykövet és felesége is.³⁷

Strauss Pálnak és Schwarcz Arankának nem született gyermeke. A házaspár az árva Almássy Magdolnát fogadta örökbe, aki a harmincas években – immár Strauss Léna néven – a budapesti bálók üdvöskéjének számított. A színházi magazin fotóján fürdőruhában pózoló szépség kegyeiért gallyalérok sokasága versengett.³⁸

Ahogy fentebb már szó esett róla, Strauss Pál imreházi életéről igen keveset tudunk. Ideje nagy részét minden bizonnyal Budapesten töltötte, bár néhány iratban imreházi (dunakeszi) lakosként hivatkoznak rá.³⁹ Itteni tartózkodása alatt is figyelmet fordított az igényes életmódra, a kastélyban „francia és dietikus főzőnő” ügyelt Strauss-ék étkezésére.⁴⁰

1937-ben a dunakeszi képviselő-testület elé került egy irat, amely szerint Strauss Pál haszonbérbe adná, majd értékesítené imreházi birtokának jelentős részét a dúsgazdag Ellin Beit von Speyer frankfurti bérlőnőnek.⁴¹ A testület meglehetősen pejoratív tartalmú határozatban vette tudomásul a tervezett üzletet. Ahogy kifejtették, „a cca. 70 kat. hold park, legelő és szántó terület silány futóhomok talajánál fogva művelés szempontjából alig használható, földműves ember erre igényt nem tart, ez csak olyan embernek való mint Strausz és elődjei voltak, akik évenként pár ezer pengőt ráfizettek a gazdálkodásra, de nekik nem a gazdaság, hanem a kertek, park és a versenyistálló volt fontos.”⁴² A tervbe vett adásvétel biztosan nem valósult meg, a haszonbérbe adásról sem maradt fenn irat.

Az 1930-as évek végén, 40-es évek elején a zsidókat sújtó törvények és rendeletek természetesen Strauss Pált és családját is súlyosan érintették. Annak ellenére, hogy korábban már kikeresztelkedett, és az Alag-Dunakeszi Református Egyház szavazati joggal rendelkező tagja volt,⁴³ 1939-ben kizárták a dunakeszi képviselő-testületből.⁴⁴ Rövidesen kereskedőcégének, a Strauss Antal Rt.-nek a felszámolását is elrendelték.⁴⁵ Ingatlanai egy részét értékesítette, másik részét az időközben férjhez ment nevelt lányának ajándékozta.⁴⁶

37 Budapesti Hírlap, 1924. június 29. 6.

38 Színházi Élet, 1933/36. 38, 1937/6. 59.

39 Budapest Közlöny Hivatalos Értesítője, 1936. december 5. 4.

40 Pester Lloyd, 1930. október 11. 14.

41 „Ellin Bért (sic!) von Speyer bérlőnő. Frankfurt. 1937-től lakik Magyarországon. Magyarország szépsége vonzotta ide s minden magyar hazafias és kulturális ügynek lelkes és megértő támogatója.” Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye és Kecskemét th. jogu város adattára (1939) IV. rész. 40.; Ellin von Speyer (1903–1983) a dúsgazdag zsidó Speyer bankárcsalád tagja volt. A család frankfurti ágának tagjai az 1930-as évek közepétől – a nemzeti szocialisták hatalomra jutása után – elmenekültek Németországból. Kopper, Christopher: *Zwischen Marktwirtschaft und Dirigismus. Bankenpolitik im „Dritten Reich” 1933–1939 (in German)*. Bonn, 1995

42 Révész István Helytörténeti Gyűjtemény, Adattári Dokumentumok. 2019.327.5.r-v.

43 Sashegyi, i.m., 13.

44 PML - V. 1031. C. a. - 7. kötet, 299.

45 Budapesti Közlöny Hivatalos Értesítője, 1940. május 23. 4.

46 Fővárosi Közlöny, 1941. szeptember 12.; Sashegyi, i.m.; Strauss (Almássy) Léna keresztyén származása volt.

32 A Békés megyei nemes okányi Schwarz Arankával (1891–?) 1911-ben kötött friggly közel 500 ezer korona értékű papír, budapesti villák és bérpaloták, valamint majd 5000 hold tiszacsegei birtok került a házasságba. Sashegyi Gábor: *Strauss Pálról*. In: *Dunakeszi Helytörténeti Szemle*, 2022/2-3. sz. 12.

33 Uo.

34 Varga István József: *Az Alag-Dunakeszi Református Egyház története*. 4. rész 1926–1930. In: *Dunakeszi Helytörténeti Szemle*, 2018. május, 2-6.

35 PML - V. 1031.

36 *Szent György*, 1930. november 25. 531

Az imreházi birtok és kastély ekkori tulajdonosi viszonyai nem teljesen egyértelműek. Annyi bizonyos, hogy 1941-ben főbérlelőként Lippai Egon neve szerepel egy ügyvédi meghatalmazáson.⁴⁷ Lippai ebben az esztendőben debütált a versenypályákon mint úrlovás és istállótulajdonos. Lovaival újra benépesítette a még annak idején báró Baich Péter által emelt imreházi istállókat (Strauss Pál ugyan tartott néhány lovat, de futtatással nem foglalkozott), sőt, a kastély melletti – szintén Baich építette – ugratópályán versenyeket is rendezett.⁴⁸

Néhány adat arra utal, hogy az imreházi birtok 1943-ig maradt Strauss Pál tulajdonában. Egy ekkor megjelent távbeszélő-névsor még Strauss és Lippai nevét tünteti föl Imreháza hívószámánál, de egy ugyancsak 1943-as beszámoló – a bérlő Lippai mellett – már nagyrákói és kelemenfalvi Rakovszky Ádámot nevezi meg a birtok tulajdonosaként.⁴⁹ A szintén kormányfőtanácsos Rakovszky – Strauss Pál volt sógorának és üzlettársának, Rakovszky Istvánnak unokatestvére – az 1930-as évek végéig tagja volt a Strauss-cég igazgatótanácsának, 1935-ben Strauss tulajdonostársnak is maga mellé emelte.⁵⁰

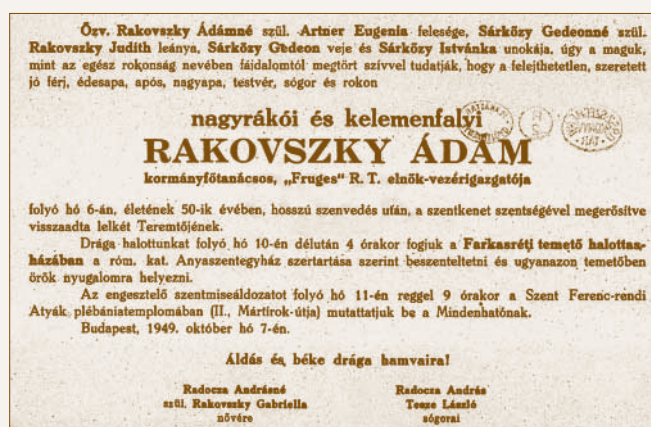
Rakovszky Ádám

A kastély az úszómedence felől nézve 1943-ban
(A fotó Luzsicza István tulajdona)

A sok más ingatlanja mellett az imreházi birtokát is elvesztő Strauss Pált 1944 tavaszán a Gestapo letartóztatta. Amíg szabadon mozoghatott, sok üldözöttnek mentette meg az életét, őt azonban sem felesége, sem barátai, sem kiterjedt diplomáciai kapcsolatai nem tudták megóvni az elhurcolástól és a haláltáborok poklától. Auschwitz-Birkenau után több lágerben is raboskodott, végül 1945. január 16-án Dachauban a súlyos bántalmazások miatti sérüléseibe belehalt.⁵¹ A Lech folyó közelében jeltelen sírba temették.⁵² Halála után egy évvel a londoni rádió magyar adásában az Egyesült Nemzetek új titkára meleg szavakkal emlékezett meg az angolszász művészeti és gazdasági élettel mindig kiváló kapcsolatot ápoló néhai barátjáról és annak imreházi birtokáról, ahol bevallása szerint egykor oly szép napokat töltött.⁵³

Ahogy fentebb már utaltam rá, az imreházi kastély és birtok 1943-ban Strauss Páltól Rakovszky Ádám tulajdonába került. Ő lett Imreháza utolsó – és egyben legrövidebb ideig „regnáló” – gazdája.

Rakovszky Ádám gyászjelentése 1949-ből

A háború után a magyar belpolitika központi kérdése volt a földosztás, amelyre Alagon és Dunakeszin 1945 tavaszán került sor. A felosztás a lovaregyleti földek mellett a Rakovszky-féle imreházi birtokot is érintette, amelyet teljes egészében elkoboztak.⁵⁴ A 70 holdas legelőt, szántót és szőlőt a környékbeli parasztok között osztották szét, a kastélyt pedig a Földigénylő Bizottság a Magyar Újságírók Országos Szövetsége Szanatórium Egyesülete részére ajánlotta fel.⁵⁵

Az impozáns épület és a hozzá tartozó gyönyörű park azonban az 1950-es évek közepére teljesen elhagyatottá vált. A kastély köveit a környékbeliek lassanként széthordták. 1957-ben – a Főton állomásozó határőr iskola legénysége segítségével – az egykori hatalmas istállót is elbontották, anyagát a helyi általános iskola felújításánál használták fel.⁵⁶ A megmaradt romokat lassan beborította a növényzet. Az egykori imreházi kastély és lakóinak története a feledés homályába merült. A fenti írás az ő emléküket igyekszik megidézni és megőrizni.

51 *Magyar Nemzet*, 1946. május 5. 2.; BFL - VII.179.a - 1946 - 0240; BFL - VII.179.a - 1946 - 0005; Az 1947-es hagyatéki tárgyaláson két budapesti ingatlan (Árpád út 11., Lovas u. 32. „rom villa”) mellett két kisebb dunakeszi telek (alagi 685 sz. tkv. betét 83159/37 hrsz. házhely és a dunakeszi dűlőben lévő 393 nöl ingatlan) is hagyatékot képezett. BFL - VII.240.b - 1947 - 0023

52 Sashegyi, *i.m.* 16.

53 *Magyar Nemzet*, 1946. május 5., 2.

54 PML - V. 1031. D. b. - 433/1945., 1931/1945.

55 *Szabad Szó*, 1945. április 4. 18.

56 *Népakarat*, 1957. június 14. 3.; *Határőr*, 1957. november 26., 11.

47 BFL - VII.182 - 1941 - 1687

48 *Köztelek*, 1942. október 4. 913.; *Szent György*, 1943. június 15. 86.

49 *A vidéki hálózatok betűrendes távbeszélő névsora*. 1943. május hó. 4.; *Szent György*, 1943. június 15. 86.

50 Sashegyi, *i.m.* 13.; *Magyar Közgazdaság*, 1935. augusztus 1. 6.

MÁJER TAMÁS

A Dukát Műanyag- és Papíripari Kiszövetkezet története (1982-1991)

1982-ben – a bugaci Aranykalász téves dunakeszi melléküzeméből kiválva – 21 taggal, 420.000 Ft tőkével és a tagok 400.000 Ft-os kölcsönével, Gyémánt György elnök vezetésével megalakult a Dukát Műanyag- és Papíripari Kiszövetkezet, amely kezdetben műanyagipari termékeket, szappantartókat, fogasokat állított elő bedolgozói rendszerben. A termékskálát hamarosan papíripari termékekkel bővítették.

Az első évük remekül sikerült, a 16 milliós tervezett helyett 21 milliós forgalmat bonyolítottak. Fő cikkek ekkor a GRA-FIX (öntapadós betűk), fogasok, zuhanyzófejek, fürdőszoba-garnitúra és egyéb műanyag aprócikkek voltak.

1984 augusztusának közepén – országosan is jelentős híradás mellett – piacra dobták a Konditeszt nevű terméküket, amellyel reakcióidőt lehetett mérni. A megvásárolt szabadalomról előállított Konditesztet a Skála hozta forgalomba, első körben 500 db-ot rendelt meg a Dukáttól. Ezt a terméket korábban már nagy sikerrel bemutatták a '84-es BNV-n is, egyéb termékeikkel (pl. szobainas és kempingszekrény) együtt.

A '84-es év is sikeres volt (túlteljesítették a tervezett 26 milliós termelést), ekkor már hetven főt foglalkoztatott a szövetkezet. Gyémánt szerint a termelés mennyisége és a foglalkoztatottak száma ezzel elérte a maximumot, a további növekedés inkább gátja lett volna a piaci igényekre való gyors reagálásnak.

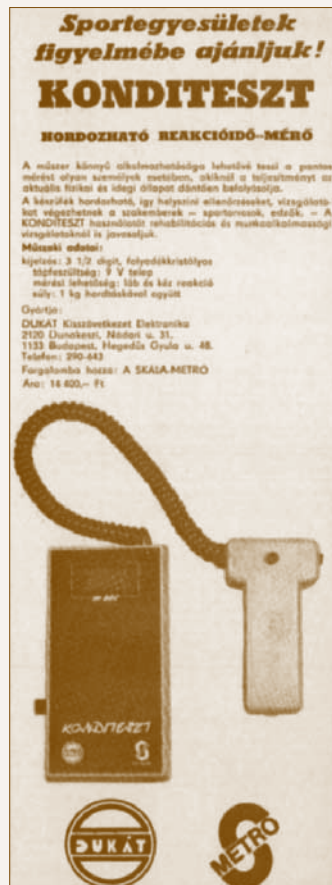
A bedolgozói rendszer rugalmasságát mutatja, hogy az 1985 nyarán ötvennégy főre csökkent foglalkoztatotti létszám mellett sem maradtak el a sikerek. Ebben az évben a BNV-n OKISZ-plakettet nyert a vállalat Konyhamester névre keresztelt konzervnyitója. A szövetkezet 1985-től folyamatosan támogatta a dunakeszi sportéletet, első támogatótjuk a Lakóterületi Sport Egyesület (LSE) volt, őket évi 20.000 Ft-tal szponzorálták. Szintén ebben az évben tárgyaltak a 43. sz. Állami Építőipari Vállalattal (amely házgyárat üzemeltetett Dunakeszin) a szövetkezet tagjai részére történő társasházépítésről.

1986-tól exportra is termelt a vállalat, 790.000 Ft értékű áruval járultak hozzá Magyarországotól való bevételükéhez. A lendület nem csökkent '87 elején sem, az első negyedéves tervüket 114%-ra teljesítették. A sikeres cég vezetője ta-

pasztalatait egy klubban (amelynek egyik vezetője is volt) osztotta meg a közönséggel. Ebben az évben új termékkel rukkolt elő a Dukát, a Midibox nevű gyógyszeradagolóval. A Pest Megyei Gyógyszertári Központ volt az első jelentős vásárló, 30.000 db adagolót rendelt a szövetkezettől. A terméket, amelyet később a Német Szövetségi Köztársaságba is exportáltak, Gerő Gábor Dunakeszin lakó orvos tervezte.

A vállalat 1987-ben is részt vett a BNV-n, kiállítási tárgyai között volt a Midibox, a Konyhamester és egy körszáritó. A Konditeszt gyártását feladták, nem volt rá elegendő vásárló. A kisvállalat így is szárnyalt, 1987-re 50 milliós forgalmat tervezett. Ehhez, mint a cégvezető mondta, egyebek mellett agresszív üzletpolitikát kellett folytatni.

1988-ban az osztrák piacra akart betörni a Dukát. A szövetkezet – a jogszabályi bizonytalanságok ellenére – fontolgatni kezdte a kft.-vé alakulást, ami meg is történt 1989 elején. Közben – a megszokott módon – folyton igazították termékínálatukat a piaci igényekhez. 1988-ban már kontaktlencséket is gyártottak, de ebben az évben kerültek piacra a *Csip-csup csodák* figuráival díszített fűzet- és könyvcímkek is.

1988-ban a Dukát a Dunainform gazdasági társaságba is belépett, amely Dunakeszi kábeltévé-lefedettségét tűzte ki céljává maga elé. Ebben az évben a várostörténeti vetélkedő szponzoraként is jeleskedtek.

A kft.-vé alakulás évében, 1989-ben a sportrendezvény-támogatásokon túl a cég az erdélyi menekültek számára is gyűjtést rendezett, a következő évben pedig a Vöröskezszt dunakeszi szervezetét támogatta.

1990 végén még nyereséges volt a kft., sőt reménykedtek benne, hogy talpon tudnak maradni akkor is, ha bejön az országba a külföldi tőke. Ez azonban nem sikerült, a felszámolási kérelmet 1991. október 3-án a cég elnöke terjesztette elő.

Forrás: A Pest Megyei Hírlap korabeli számai. A részletes hivatkozási listát a szerkesztőség igény szerint biztosítja.

KEREKES DÓRA

A „repülő hollandi” Fred Taral Alagon

Fred Taral 1901-ben lovagolt először az alagi versenypályán, ezt követően egészen 1908-ig rendszeresen visszatért a „Pest megyei Szaharába”. Nem ő volt az első amerikai lovas Alagon, de az úttörők közé tartozott. Az amerikai zsoké európai karrierje a 19. század végén, a 20. század elején kezdődött, amikor az újfajta (amerikai) lovaglási stílus a tengeren innen is meghódította a zöld gyepet. Az amerikai lovasok Európába, illetve az Osztrák-Magyar Monarchiába hozatala a lóspport akkori kisebbségi krízishelyzetén volt hivatott enyhíteni. Mind a hivatásos, mind az úrlovas mezőnyben kevesen voltak, akik nagyszámú versenyen indultak volna.

Különösen az úrlovasokra volt jellemző, hogy az év eleji nevezéskor még szép számmal jelentkezők közül sokan valójában csak 1-2 versenyen vettek részt.¹ Az amerikai zsoké új stílusukkal érdekesebbé tették a versenyeket, ismét odavonzották a közönséget, megélnékvált a gyep.

Taralt a tatai istállóban futtató Péchy Andor hozta Európába és adta az angol Henry Milne tréner kezei alá. Péchy – a sejtelmes „Matchless” társaság nevében – üzleti ügyekben utazott az Egyesült Államokba, ahol – nagy lótarló és lóverseny-rajongó lévén – találkozott a New York-i zsokéklub vezetőjével, August Belmonttal (1853–1924). Utóbbi ajánlotta figyelmébe Fred Taralt, akinek már túl nagy volt a testsúlya ahhoz, hogy Amerikában sikerrel lovagolhasson.² Belmont becsületes, józan, szorgalmas embernek írta le a zsokét, aki kiváló karriert futott be az Újvilágban.

Fred – teljes nevén Frederick John – Taral 1867. augusztus 2-án született az Illinois államabeli Preoriában. Édesapja, Jean-François (később: Frank) Taral (1833–1908) elzász-lotaringiai, édesanyja, Catherine Fries (1845–1882) bajor származású volt.³ Házasságukból öt gyermek született, Fred volt a legidősebb fiú. A szülők egy farmot vezettek Preoriában, a lovakat Fred itt szerette meg, illetve itt tanult meg bánni is velük. 1883-ban futotta első telivér lovas versenyét a Washington Park gyepén.⁴ Három év múlva már győztesként távozott ugyaninnen. Karrierje hamarosan felfelé ívelt. 1889-ben a New Orleans-i Fair Grounds-on a Louisiana Derbin versenyzett, majd hamarosan James Robert (1838–1913) és Foxhall Keene (1867–1941) istállójához szerződött, ahol a világhírű *Domínót* lovagolta.⁵ Nyergében 1893-ban megnyerte a New York-i Belmont Futurity Stakes-t, majd ugyanebben az évben, de *Diablóval* a Brooklyn

Invitational Stakes-t.⁶ Ekkor kapta Foxhall Keene-től a „*Flying Dutchman*” (repülő hollandi) becenevet⁷ – hozzáátéve, hogy Taral nem holland, hanem német-flamand családból származott.

1894-ben a baltimore-i Preakness Stakes-t (*Assignee*),⁸ valamint New York három legfontosabb versenyét is megnyerte: a Brooklyn *Dr. Rice*-szal,⁹ a Metropolitan Handicap versenyt és a Suburban Stakes-t pedig *Ramapo* nyergében.¹⁰ 1895-ben és 1896-ban további sikereket aratott. Amerikai pályafutásának csúcsa az 1899. évi Kentucky Derby-n aratott győzelme volt, ahol a Morris testvérek *Manuel* nevű lovát vitte győzelemre.¹¹

Hatalmas siker volt ez, de Taral tudta: 52 kg-os súlyával amerikai zsokékarrierjének vége van. Az Egyesült Államokban ekkor a versenylovasok súlya jellemzően 36 és 45 kg között változott, így Taralnak új lehetőség után kellett néznie.¹² A szorgalmáról és becsületességéről híres „kisember” pont jókor találkozott tehát Péchy Andorral. Az amerikai zsoké 1900 végén érkezett meg Tatára, és itt is kezdte meg a szezonra való felkészülést. Tatán – az Osztrák-Magyar Monarchia Lajtán inneni felén – az elsők között jött létre lovak trenírozására alkalmas telep még 1867-ben, amelyet gróf Esterházy Miklós József (1839–1897) alapított. A tatai telepeken hosszú évtizedeken keresztül angol trénernek végeztek a lovak felkészítését. Itt idomított többek között Robert Smart, John Beeson, George Hitch, John Metcalf, Charles Planner vagy Henry Milne, akik közül többen később az alagi tréningközpontba tették át a székhelyüket. Henry Milne – aki sosem hagyta el Tatát – az Üchtritz-Péchy-istállónak dolgozott. Taral hozzá került zsokéként, de a lovas „sportsman” nem egyedül érkezett: hozta feleségét, Jessie Colemant és fiát,

Taral *Domino* nyergében az 1893-as New York-i győzelmekor

6 https://en.wikipedia.org/wiki/Brooklyn_Invitational_Stakes

7 www.racingmuseum.org/hall-of-fame/jockey/fred-taral.html

8 https://en.wikipedia.org/wiki/Preakness_Stakes

9 https://en.wikipedia.org/wiki/Brooklyn_Invitational_Stakes

10 https://en.wikipedia.org/wiki/Metropolitan_Handicap;

https://en.wikipedia.org/wiki/Suburban_Stakes; Ebben az esztendőben 20.000 dollárt keresett, ami rekordfizetésnek számított az országban. *Boston Globe*, 1895. február 18.

11 <https://www.kentuckyderby.com/history/kentucky-derby-winners>

12 *Vadász- és Versenylap*, 1902. február 8. 56.

1 *Allgemeine Sport-Zeitung*, 1903. február 22. 179.

2 *Neues Wiener Tagblatt*, 1925. február 16. 5.

3 <https://www.ancestry.com/genealogy/records/jean-francois-frank-taral-24-2jpygs>;

<https://www.findagrave.com/memorial/14320549/catherine-taral>

4 www.racingmuseum.org/hall-of-fame/jockey/fred-taral.html

5 <http://tberitage.com/Portraits/Domino.html>

Johnt is.¹³ 1901-ben már az istálló első számú zsokéjaként neveztek a monarchiabeli versenyekre.¹⁴ Tatán – későbbi alagi kollégájával – Schejbal Józseffel is együtt dolgozott.¹⁵ Az amerikai zsoké jellemzően csak a lóversenyidényben maradtak Európában. Novemberben hazatértek és februárban jöttek ismét az öreg kontinensre. Krúdy Gyula így írt erről: „Tartal jelentette a májust – az ifjonti Pestet, amelyben minden valamirevaló úriember kötelességének tartotta, hogy tavasz jöttével patkó alakú tűt nyomjon a nyakkendőjébe. Taryl nevének felbukkanása jelentette, hogy a Stefánia útról elsöpörték a telet, odabent a városban újmódi női ruhák mutatkoznak, nem ritkán a pepiták, mert akkoriban még leginkább a bécsi szabónók mondták meg, hogyan kell tavaszkor öltözködni. Az amerikai zsoké száraz arcával, karikalábain megérkezik a keleti stáción, és jöttével tavaszi mosolygásba kezdenek a pesti utcák, még azok az eldugott belvárosi sikátorok is [...]”¹⁶

Fred Taryl az 1901. évi bécsi tavaszi meetingen mutatkozott be, és hamar mind Bécsben, mind Budapesten és Alagon a közönség kedvencévé vált. Azt tartották róla, hogy mindig, minden versenyenél tudta: az adott lovat hogyan, milyen tempóban és módon lovagolja meg.¹⁷ Krúdy – a lóversenypályák írója – így látta Taryl: „Ha Taryl

felvette a versenyt ellenfeivel: ritkán maradt le; ha Taryl egyszer előre tudott jutni a viszontagságos futtatópályán, akkor elsőnek érkezett be lovával, még ha a levegőbe kellett azt emelni; Taryl tudott minden veszélyről, rigolyáról, jó és rossz erkölcsről, amely a lóban rejtőzködik.”¹⁸ Taryl 1901-ben érkezett először Alagra is, ahol az Alagi-díjon Péchy Andor *Falbját* lovagolta – nem sok sikerrel.¹⁹ Ennek ellenére ebben az évben (valamint 1901 és 1909 közötti pályafutása során még négy alkalommal) ő lett a hivatásos zsoké legjobbja; fő kenyéradója, Péchy Andor szerint még seprűnyélen lovagolva is megnyerte volna e versenyeket.²⁰ Ezt bizonyította is: 1902-ben Péchy *Macdonald* nevű lovával Német Derby-t nyert.²¹ A Taryl név ekkoriban márkanévvé (*brand*) is vált: cipőpasztát, parfümöt, nyakkendőt neveztek el róla, az üzleti életben pedig a győzedelmes és szerencsés embereket Tarylnek nevezték. Budapesten éppen ebben az időszakban volt a kabaré felfutó korszaka, és a kis amerikai zsokéról több kuplét is írtak.²² Még vicc is született róla:

„Vigan játszik a zenekar a turfon. Az utolsó futam előtt a kottasztozó oda lép a karmesterhez:

– Karmester urnak jelentem alásson, mit játszunk az utolsó futamnál? – Taryl-t győzelemre...”²³

Taryl a szabadidejét is igyekezett tartalmasan eltölteni: nem kártyázott és ivott, mint legtöbb pályatársa, de szeretett lőni, boksizolni és biliárdozni.²⁴

Népszerűsége, jelleme (megvesztegethetetlennek tartották) és sikeressége miatt a korabeli futatók egymással versenyezve próbálták szerződteni legalább egy-egy futamra. A „repülő hollandi” az Üchtritz–Péchy-istálló mellett lovagolt Szemere Miklósnak (1902), Gustav von Springernek (1903–1908), Pejacsevich Albert grófnak (1904), Festetics Tasziló grófnak (később hercegnek, 1904–1905), Geist Gáspárnak (1906) és sok más lótulajdonosnak Karlsbadban, Bécsben, Budapesten és Alagon is. Szép monarchiabeli győzelmei közé tartozik, hogy 1908-ban Gustav von Springer *Peregrinjé* nyergében megnyerte a Király-díjat.²⁵

1909-re végképp nem bírta megtartani versenyzői súlyát, így edzői karrierbe kezdett. A németországi Frankfurt am Mainban működő, Arthur és Carl von Weinberg birtokában álló magánistállóban nyert tréneri állást, ahol ebben a minőségében is több sikert könyvelhetett el. *Amorinóval* 1916-ban – immár trénerként – Német Derby-t nyert.²⁶ 1914-ben, közvetlenül az első világháborút megelőzően tért haza Amerikába, ahol egy ideig még trénerkedett, majd kávéházat (más források szerint szállodát) nyitott New York-ban, ahol mindig szívesen látta a közép-európai kivándorlókat.²⁷ Visszatért még Európába, 1917-ben a kiváló adottságokkal rendelkező *Pergolesét* idomította,²⁸ de a világháború utáni zűrzavaros állapotok nem kedveztek a lóspornak. 1918-ban végleg hazaköltözött.

Taryl az általa idomított Pergolesével

Felesége halála után, 1920-ban ismét megnősült, Edna May Albertet vette el. Utóbbi a nagybeteg, tüdővészben szenvedő Taryl kifizetője, így a „repülő hollandi”, az amerikai és az európai pályák egykor ünnepelelt hőse egyedül és szegényen halt meg 1925. február 13-án a New York állambeli Jamaicában. Sírja a Kew Gardensbeli Maple Grove temetőben áll.²⁹

13 *Der Morgen*, 1925. február 16. 13. John Taryl Gustav von Springernél kezdett lovagolni, és szép sikereket ért el a versenypályán. Hamar megnőtt azonban a súlya, és így inkább az istállóknak dolgozott, sokszor apja mellett. Kiválóan megtanult magyarul. *Neues Wiener Tagblatt*, 1925. február 16. 5.

14 *Pesti Hírlap*, 1900. november 20. 7.

15 *Allgemeine Sport-Zeitung*, 1903. január 17. 57.

16 Krúdy Gyula: *Taryl, a csodalovas és a százéves lóverseny*. (1926) In: Uő: *Régi pesti históriák*. <https://mek.oszk.hu/00800/00869/html/02.htm>

17 *Neues Wiener Tagblatt*, 1925. február 16. 5.

18 Krúdy Gyula: *Taryl, a csodalovas és a százéves lóverseny*. (1926) In: Uő: *Régi pesti históriák*. <https://mek.oszk.hu/00800/00869/html/02.htm>

19 *Vadász- és Versenylap*, 1901. május 20. 213.

20 Bacher-Tuli Andrea: „A zöld színpad”. *A lóversenyzés mint a társas reprezentáció sajátos intézménye a dualizmus korában (1867–1918)* (doktori disszertáció, kézirat) 2012. 200.

21 https://de.wikipedia.org/wiki/Deutsches_Derby

22 *Neues Wiener Journal*, 1925. február 20. 6.

23 *Vadász- és Versenylap*, 1901. július 3. 328.

24 *Vadász- és Versenylap*, 1901. május 15. 227.

25 *Vadász- és Versenylap*, 1908. május 11. 264–265.

26 https://de.wikipedia.org/wiki/Deutsches_Derby

27 *Neues Wiener Journal*, 1925. február 20. 6.

28 *Sport im Bild*, 1917. november 16. 633.

29 www.racingmuseum.org/hall-of-fame/jockey/fred-taryl.html

VARGA ISTVÁN JÓZSEF

Az Alag-Dunakeszi Református Egyház története

12. rész, 1966–1968

Az 1966. március 20-i presbiteri gyűlésen Szalkai lelkész bemutatta a testületnek menyasszonyát, Ócsay Saroltát. A presbitérium nagy örömmel és szeretettel fogadta a jegyespárt, akiknek szívből gratulált. Az április 3-i ülésen a jelenlévő esperes „a lelkész házasságával kapcsolatban örömeinek adott kifejezést, mert a papnéval a gyülekezet a legtöbbször második papot nyer, és az esperes úr úgy látja, hogy ebben az esetben ez a tény valósul meg.” A húsvéti ünnepek után Szalkai Lajos és Ócsay Sarolta házasságot kötöttek.

Az 1966-os esztendő legnagyobb feladata a parókia építésének megkezdése volt. A munkához 25.000 forint állt rendelkezésre a felajánlásokból. A költségek kiegészítésére a presbitérium megszavazta az egyházközségi telek egy részének eladását. Az esperes hozzájárulása után ki is jelölték az eladandó részt, amelyet a Kossuth utcai oldalon egy kb. 150 négyszögöl nagyságú területben határoztak meg. A testület megtekintette a parókia építési terveit, és „egy lapos tetős 3 szoba összkomfortos épület rajzot fogadott el a további megbeszélés alapjául.” (Az archívumban megtalálhatóak a lelképásztor rajzai: ő tetőteres, manzárdszobás, teraszos házat szeretett volna.) Az illetékes hatóság nem fogadta el a lapos tetős ház terveit, így B. Nagy Gyula egyháztag elkészítette az új rajzokat. Az egyházmegye augusztus 13-án az építéshez 4000 forintot utalt ki az egyházközségnek a renoválási segélyből. A munka rövidesen megkezdődött. Szalkai lelkész jelezte a presbitériumnak, „az új épületben legalább a konyhát lakhatóvá kell tenni, mert a jövő év elejére Isten segítségével már hárman lesznek.” A Mihály utcai vízvezeték kicserélésében az egyházközségnek is viselnie kellett a terhek egy részét, 1500 forintot. Az összeg előteremtése céljából megszavazták az egyik harmónium eladását.

A parókiaépítés 1967-ben is folytatódott. A február 12-i gyűlésen a lelkész arra kérte a presbitériumot, „tegye lehetővé az egyik lakrész elkészítését; aránylag nem sok munka lenne még hátra. A munka elvégzésére jelentkeztek Szalkai Lajos, Gubacsi Béla, Egry Ferenc, B. Nagy Gyula, Pallagi József, Forián Sándor. [...] Salak szükséges, a konzervgyárból lehet kapni, csak a fuvar kell fizetni.”

Az épülő parókia

A lelkész gyermekének megszületéséről a püspök leveléből értesülünk: „Nagytisztelű Lelkipásztor Úr! Kedves Fiam! Köszönöm kedves értesítéset a kicsi Péter születéséről. Szamosközi István püspök. 1967. március 16.”

Június 4-én a presbitérium megemlékezett a 81 évesen elhunyt presbiterről, Csomós Ferencről. Köszönetet mondtak özv. Horváth Lajosnénak a 900 forintnyi adományáért, amelyből a templomot festették ki.

A templom az 1960-as években

A szeptember 10-i presbiteri gyűlésen Szalkai tiszteletes jelezte, hogy a templom fennállásának 10. évfordulójáról való megemlékezést október 8-án szeretné megtartani, az ünnepély befejezéséig pedig szeretetvendégséget javasolt. Az ünnepély előtti héten négy estén át evangelizációs sorozatot tartottak vendég lelkészek szolgálatával. A tiszteletes egy decemberi levelében elégedetten jegyezte meg: „Nálunk nagyon szépen teltek az ünnepek, figyelmes gyülekezetünk volt és sokan jöttek el a templomba olyanok is, akikkel bizony csak ilyen nagy ünnepeken találkozhat itt az ember. Úrvacsorát is elég szép számmal vettek (120-an).”

1968. március 18-án a 79 éves korában elhunyt Medgyesi János harangozótól búcsúzott a lelkész. 68 éves korában elhunyt Porkoláb Károly presbiter is, aki az építkezések szorgalmas segítője volt.

Az újonnan épített parókiát 120 ezer forint értékben vezették be a vagyonelejtárba. A lelkész egyik levelében megemlégette: „Urunk kegyelméből szépen alakult építkezésünk, egy szoba-komfortban s az irodában már bent vagyunk, folyamatban van a második lakószoba elkészítése, majd a külső vakolás lenne – ha Urunk is úgy akarja – az idej gondunk.”

A május 5-i közgyűlésen presbiternek választották Oláh Imrét, pótpresbiterékké pedig László Viktort, Varajti Tibort, Gellén Sándort és Abonyi Andrászt. Deák Pált megerősítették gondnoki tisztségében. Ebben az évben 21 gyermek konfirmált, ami a lelkész szerint „dunakeszi viszonylatban világrekord”.

1968. június 29-re teljesen elkészült a parókia, a lelkész-család végre birtokba vehette a „teljes birodalmat”.

A cikkben felhasznált idézetek, adatok és képek a Dunakeszi Református Egyházközség irattárából származnak.

SASHEGYI GÁBOR Strauss Pálról

Fót határában, az Öreghegy lábánál fekszik a hajdan Dunakeszihez tartozott Imreháza. Ma újra igazi pusztá ez a hely, amint pusztá volt a 19. század közepén is, mielőtt Mihalik János mérnök felépítette kastélyszerű villáját, amit Baich Péter báró később magán-lovasparadicsommá fejlesztett. A *Dunakeszi Helytörténeti Szemle* előző és jelen számában Lőrincz Róbert bemutatja Imreháza történetét és birtokosait, köztük a két világháború közti időszakban itt időzött Strauss Pált is. A következő oldalakon az ő portréját vázolom fel.

Teljes életrajz, pályakép nem rajzolható Strauss Pálról, ahhoz túl véletlenszerűek a fennmaradt, illetve hozzáférhető adatok. Ami következik, torzított kép lesz tehát, újságcikkekben, céginformációkban, társasági hírekben ránk maradt lenyomata egy életnek. Korának értékrendje szerint a társadalom elitjébe tartozó férfiról van szó: életútja még akkor is tanulságos, ha csak felszínesen tekinthetjük át. Hősünk családjának első Magyarországon született generációjához tartozott, mégis földbirtokos, üzletember, nagykereskedő, kormányfőtanácsos lett, aki nemesi cím híján is tagja volt a „polgári arisztokráciának”. E pozíciót szintén üzletember édesapjának szorgalma és szakértelme alapozta meg, de két, társadalmi szempontból mindenképpen szerencsés házasság is hozzájárult az eléréséhez. A sok szempontból csillogó képet azonban árnyékba vonta a történelem, amelynek vihara Strauss Pált sem kímélte.

Család, státusz

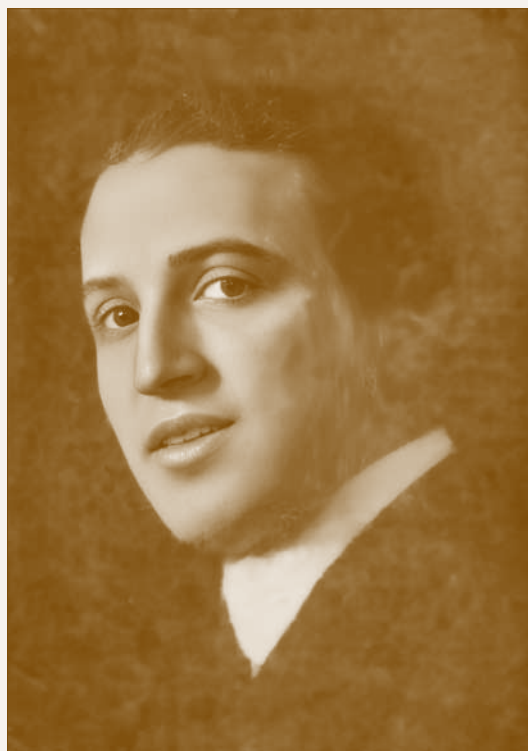
Strauss (a korban elterjedten, de ritkábban használt írásmóddal Strausz) Pál 1883. április 6-án született Budapesten. Szülei: a nagy valószínűséggel a csehországi Plzeň mellől bevándorolt Anton Strauss, magyar nevén Strauss/Strausz Antal (1848–1920) és a Fejér megyei Perkátáról származó Grünwald Alojzia (1857–1896), akiknek Pál volt a második gyermekük. Mindkét szülő zsidó volt. Pálék négyen voltak testvérek: Ármin, az elsőszülött, aki még gimnazistaként, tizenhét éves korában elhunyt (1882–1899); a másodszületett Pál; leánytestvérük, Katalin (1894–1976) és a szintén fiatalon meghalt Frigyes (1888–1912). Pál tehát kamaszkora végén, édesanyja halála után félárvaként a családi üzlet és vagyon fő örökösének szerepében találta magát. Édesapja ugyanis, aki a gründolási láz idején érkezett Budapestre, ekkorra tekintélyes üzletemberré emelkedett, cége évtizedeken át meghatározó, szolid vállalatnak bizonyult, ő maga pedig rendelkezett a tőzsdetanácsosi címmel is. Szakterülete a terménykereskedelem volt, amint azt cégének 1884-ben kelt – egyébként nem első, de nevét illetően végleges – bejegyzése feltünteti. A „Strauss Antal Cég” központja mindvégig a mai Steindl Imre, korábbi nevén Árpád utca 11. szám alatt volt: az új Országháztól alig ötszáz, a Szabadság téri Tőzsdepalotától mindössze hetvenöt méterre, a hagyományos Lipótvárosban.

Az 1873-ban létrejött Budapest, az új világváros egy újfajta magyar identitásnak is szülőhelye lett, amelynek a vagyonos, és a kultúrában tevékeny zsidó polgárság is szerves részévé vált.

A három Strauss fiú a Magyar Királyi Tanárképző Intézet Gyakorló Főgimnáziumának (ma Trefort gimnázium) növendéke volt. A tehetséges és ambiciózus Pál külföldi

tanulmányok és utazások mellett már 1906-tól (vagyis huszonhárom évesen) az egyik cégvezetője, 1910-től pedig társtulajdonosa a Strauss Antal Cégnek. A vállalat a gabonafélék kereskedelme mellett mindennemű terménnyel, így mákkal, dióval, tökmaggal, babbal, lencsével, gyümölcsökkel, lekvárokkal, valamint gyarmatárukkal is foglalkozott. Az Árpád utcai központ telefonjaival, írógépeivel, irodáival, kisasszonyaival, titkáraival és cégvezetőivel lázas tevékenységet fejtett ki, miközben a Strauss család is az épületben lakott.

Az 1923. március 18-i számában így foglalja össze Strauss Pál addigi pályáját az *Ország-Világ*: „[...] Azok közül, akiket mostanában tüntetett ki a kormány a kincstári főtanácsosi címmel, közgazdasági köreinkben felette megérdemelt jutalmul tekintették Strausz Pál kitüntetését, akit gazdaságunk fejlesztése körül való érdemeiért ért a díszes epitheton ornans. Strausz Pál a fiatal magyar kereskedő-nemzedék egyik legképzettebb exponense. Budapesten 1883. április 6-án született patricius kereskedő-családból. Itthon tanulmányai végezte után Leipzigbe, majd Cambridge-be került, melynek hírneves főiskolái nagyban szélesítették a fiatal Strausz tudását. Gyakorlati ismeretei megszerzése céljából Angliában, majd Amerikában praktizált és egy évig tartó világméretű út tapasztalataival meggazdagodva jött haza, hogy apja európai hírű üzletében aktíve tevékenykedjék. A világháború elszólította hivatásától és a harctérre sodorta, ahol csakhamar tüzérszázadosá lett, és mint ilyen számos alkalommal tanúsított vitézségéért többrendbeli kitüntetést kapott. A nagy világgégés után hazajöve, fokozott erővel dolgozott közgazdasági téren, főleg emberfeletti munkával tudta csak helyreállítani régi cégének a háború alatt szenvedett megtépázását. A rekonstrukció fényesen sikerült és ma a régi nívón áll a nagyhírű kereskedő cég, melyet sógorával, Rakovszky Istvánval együtt vezet. Kitűnő gazda egyebekben is, európai tudását illetékes helyen nem egyszer a köz hasznárá fordította. Kitüntetése méltó honorálása egy szépen ívelő közgazdasági pályának.”

A műfajból fakadó apologetikus stílust lehántva is egy népszerű és aktív ember arcéle sejlik fel. Strauss Pálnak valóban több fiatalkori útja kimutatható az Egyesült Államokba (1905, 1908, 1910, és talán 1914). Úgy lehet, feladatai közé tartozott a tájékozódás az amerikai árutőzsdéken és az amerikai hitelfelvételi lehetőségek terén is. Tudunk róla, hogy egy alföldi község, Tiszacsege parasztsága részére 1909-ben Strauss Pál szerzett a New York-i Clarence V. Rotschild banknál hosszú lejáratú jelzálogkölcsön-lehetőséget, amiből a csegeiek földeket vásárolhattak.

Ahhoz, hogy Strauss Pál a húszas évekre ilyen magas társadalmi és gazdasági pozíciót ért el, két szerencsés házasság is jelentősen hozzájárult. Az egyiket ő maga kötötte 1911-ben a dúsgazdag Békés megyei családból származó nemes okányi Schwarz Arankával (1891-?), aki két testvérenek betegsége miatt egyedüli örököse volt özvegy édesanyja vagyonának. A Schwarzkok különböző ágai számos nagy földbirtokkal, nagyváradi és budapesti házakkal rendelkeztek, és Aranka már hozományba is tekintélyes vagyont kapott özvegy Schwarz Samuné Kohner Heléntől. A házassági szerződés értelmében e hozomány 3840 korona 2 fillér készpénzből és 462.680 korona 40 fillér értékpapírból állt, a később keletkező vagyona közszerzeményi rendszerben állapodtak meg a házasulok felek. A fiatalok nászajándékba kapták a hatodik kerületi villanegyed egyik díszét, a Lendvay utca 12. szám alatti, angol stílusú volt Nicholson Fülöp-villát. És ami vagyon és státusz szempontjából a legfontosabb: a háttérben ott várt rájuk a tiszacsegei Schwarz-birtok a maga csaknem ötezer holdjával. (Láttuk, hogy Strauss Pál már udvarlónként fellépett a birtok és a község ügyében). A birtok felett 1918 nyarán, Kohner Helén elhunytakor nyertek teljes tulajdonjogot. A végrendelet szövege sajnos nem tartalmaz részletes vagyonyjegyzéket, de a pénzen, értékpapírokon, ingóságokon kívül része kellett hogy legyen a Teréz körút 34., sőt a Röck Szilárd utca 2. szám alatti bérpalota is: utóbbi a Blaha Lujza téri Népszínház (a majdani Nemzeti Színház) és az 1926-ban átadott Corvin Áruház sarkán állt.

Mikor édesapja 1920 júniusában elhunyt, Strauss Pál tehát nem „csupán” a Strauss Antal Cég tulajdonosa és operatív vezetője volt, hanem tiszacsegei nagybirtokos is. Ehhez járultak még az értékes budapesti ingatlanok. Nagyon is valószínű, hogy a kettős örökség anyagi forrásait mozgósítva jutottak hozzá két további, meghatározó ingatlanhoz: a budai Vár északnyugati sarkán, a rondella tövében ékeskedő, ma már jelentősen kisebb és dísztelen, hajdan neobarokk kastély-villához a Lovas út 32-33. szám alatt, és a Dunakeszinek Fót felé eső határában elterülő volt Mihalik-Baich-féle birtokhoz, Imreházához.

A másik házasságot, amely stratégiai és üzleti szempontból nyilvánvalóan szerencsés volt, Strauss Pál húga, Katalin (Mici) kötötte 1916-ban nagyrákói és kelemenfalvi Rakovszky Istvánnal (1885-1953). Katalinnak első férjétől, Schreyer Jenőtől egy gyermeke született, János (1908-1981), aki a maga területén jeles személyiségnek bizonyult: Szentmihályi János néven az Országos Széchényi Könyvtár vezető munkatársa, a magyar könyvtartudomány nagy alakja lett 1945 után. Ám ez az első házasság válással végződött. A második férj, Rakovszky István egy felvidéki, Turóc megyei nagy család sarja, jogi doktor, később a Tenisz Szövetség elnöke, aki a húszas években egy évtizeden át lesz jelen a Strauss Pálhoz kötődő különböző üzleti vállalkozásokban, éppúgy, mint testvére, a szintén jogász végzettségű Rakovszky Menyhért, illetve unokatestvérük, Rakovszky Ádám is. Mici második férjének ikertestvére, Rakovszky Iván a politikusi pályán mozgott, a magyar királyi belügyminiszter posztját töltötte be 1922 és 1926 között. (Fontos tisztázni, hogy a szó-

ban forgó Rakovszky testvéreknek, így Strauss Pál sógorának nem az 1931-ig élt legitimista politikus, miniszter és házelnök Rakovszky István, hanem az Állami Számvevőszék, egyben a párbajellenes szövetség azonos nevű, 1910-ben elhunyt elnöke volt az édesapja.)

Katalinnak ez a házassága 1930-ban szintén válással zárult – ekkor ment hozzá utolsó férjéhez, a debreceni belklinikai legendás professzorához, dr. Fornet Béla főorvoshoz –, de úgy tűnik, hogy a Schwarz és Strauss vagyonok felett rendelkező Strauss Pál az üzleti életben mintegy szövetségre lépett második sógorának családjával, a rendkívül patinás Rakovszky famíliával. Strauss Pál és dr. Rakovszky István a Strauss Antal Cég társigazgatói voltak, és a kormányfőtanácsosi címet is mindketten megkapták. Mindez a saját szolid céggel és az örökségekkel együtt a polgári arisztokrácia szintjén biztosította Strauss Pál helyzetét, személye úgyszólván társasági megtestesülését jelenti a Bethlen István által létrehozott konszolidációs berendezkedésnek, legalábbis a társadalmi elit részéről. A konszolidáció emberei a zsidóság oldalán éppen az olyan szakember-nagypolgárok, mint Strauss Pál, a hagyományos uralkodó réteg felől pedig az olyan művelt és tehetséges nemesi családok, mint a Rakovszkyak. Az anyagi biztonságon és véletlenül kívül ennek az emberi viszonyokban megtestesülő társadalmi (és társasági) konszenzusnak is szerepe volt abban, hogy Straussék „jól jöttek ki” egy olyan időszakból, ami az ország és sokak számára egyenesen katasztrofálisan indult, hiszen a háború és Trianon okozta érzelmi és gazdasági sokk, a társadalom súlyos megrázkódtatásai, a forradalmak utóhatásai idejéről van szó, ami egybeesett az antiszemitizmus fellángolásának időszakával is.

Az üzleti életben a húszas évek elejétől Strauss Pál diverzifikálta tevékenységét: Rakovszky Istvánnal együtt intenzíven foglalkozott gépjárműkereskedelemmel is. Ott találjuk őket a Hungária Automobilgyár Részvénytársaság, a Dandy Automobil Részvénytársaság, a Részvénytársaság Francia Gépkocsik Behozatalára és a Gépkocsi Import részvénytársaság tulajdonosai, illetve igazgatói között. 1924-ben így írt a népszerű *Színházi Élet* a mókás című „Töf-töf” autós társasági rovatban, ami az úrvezetők és hölgyek kalandjairól, versenyekről és partikról számolt be: „Nagyobb túrára nem indultak a pesti autósok. A legnagyobb útra Strauss Pál, a Hungária autógyár vezérigazgatója indult. Londonba ment, hogy angol automobilcsodákkal térjen vissza.” Ehhez vehetjük a LUX Gyógy- és Vegyiáru-kereskedelmi és Ipari Rt., valamint a Gyógy- és Vegyárugyár Rt. igazgatóságaiban való jelenlétét. A „vendéglőüzemek, falatozók, fűszer- és csemegeüzletek” budapesti Nagykörúton való üzemeltetésével foglalkozó Bacchus Körúti Vendéglőüzem Részvénytársaságot – noha vezetésében nincs ott személyesen Strauss Pál –, előbb szintén a Teréz körút 34-be, később az Árpád utca 11-be jegyezték be. A Rakovszky család több tagja által fémjelzett vállalatnál Strauss Pálné saját folyószámlával rendelkezett, aminek terhére akár több ezer pengő felvételére volt lehetőség.

Dunakeszi, Alag, Imreháza

1920-ban Strauss Pálnak két társasági botrány következtében lehetősége nyílt, hogy hozzájusson két nagy presztízsű ingatlanhoz. A Dunakeszihez tartozó Baich-féle imreházai kastély és lovas komplexum, valamint a Schwester-Vérey-féle hagyaték legfényesebb gyémántja, a budai Várhegy északnyugati oldalán, a Lovas út 32. alatt található kastély és a hozzá tartozó telkek kerültek az érdekkörébe. Imreháza tulajdonosa, Baich Péter báró szerelmi okból követett el öngyilkosságot, Vérey Lóránt pedig

annak rendje és módja szerint eltékozolta az örökölt vagyonát, családokra vetemedett, végül kénytelen volt eladni az utolsó ingatlanát is. Egyébként mindketten részesei voltak a tízes évek Alag és Dunakeszi körül kavargó lovassport- és társasági életének. A közismert úrlovas Baich Péternél ez aligha szorul igazolásra, Véreyről pedig azt látjuk, hogy míg 1906-tól az Osztrák Jockey Clubnál volt bejelentve, 1910-ben a kétéves, *Minek* nevű lovat már az Alagról jól ismert, nagy hírű trénernek, William Geoghegannek értékesítette. Ismerve Strauss Pálnak a lovak iránti, későbbiekben adatolt szenvedélyét, nem lenne meglepő, ha kiderülne, hogy már ő is korán jelen volt Alag környékén, ha másképp nem, versenylátogató minőségében...

A Lovas úti Vérey-Strauss kastély átépítési terovoraja
(Forrás: Budapest Főváros Levéltára)

A telekkönyvi adatok hiányosságai miatt felmerül a kétely, hogy Strauss vajon tulajdonos, vagy bérlő volt Imreházán. Az általános megfontolás mellett (hogy ti. nehéz elképzelni egy húsz éven át tartó bérletet, miközben más tulajdonos nyomát nem ismerjük), legalább egy konkrét érveléssel, hogy a tulajdonáról volt szó. 1945 után ugyanis az a Rakovszky Ádám szerepel majd a sajtóban Imreháza tulajdonosaként, aki nem csupán egészen a harmincas évek végéig jelen van a Strauss Antal Cég igazgatóságában, hanem a negyvenes években igazolhatóan két budapesti ingatlant is átvesz Strauss Páltól. Nagyon úgy tűnik, hogy a zsidótörvények által kikeresztelkedése dacára érintett, sőt célba vett Strauss Pál ingatlan vagyonát ekkor családi és üzleti kapcsolatai között terítették szét: a tiszacsegei birtokot például nevelt lánya, Strauss (született Almássy) Magdolna és annak férje, dr. Balogh György kapták meg, ajándékozás keretében. Imreháza későbbi megsemmisülését szinte fátumszerűen vetíti előre, hogy Strauss Páltól talán már Rakovszky Ádám is kényszer hatására, ajándékba vette át; néhány esztendő múlva már ő maga lesz, aki „önként” felajánlja a birtokot, hogy ott az újságírók üdülője létesülhessen.

Imreházai birtokosként Strauss Pál Dunakeszi legtöbb adó fizető polgárainak egyike, virilis jogon képviselőtestületi tagja volt. Tagsága tizennyolc éven át, 1921-től 1939 őszéig tartott, amikor a második zsidótörvény rendelkezéseinek alkalmazásával megfosztották e címétől. A fennmaradt jegyzőkönyvekben azonban semmiféle nyomát nem találjuk annak, hogy akár egyetlen ülésen is részt vett volna. Ugyanakkor az 1935. november 19-i, ünnepi közgyűlés meghívójának hátlapján olvasható a kézbesítés gépelt ellenőrző listája: a negyvenhat képviselő közül szinte valamennyien saját kezű aláírással igazolták a meghívó átvételét. Két aláírás helyett viszont az előgépelt „Posta útján” megjegyzés olvasható: a címzettek közül eleve tudták, hogy nem személyesen „veszik át” a meghívót... Egyikük Strauss Pál

volt. Dunakeszi belső viszonyai alighanem egyszerűen kiestek „Imreháza urának” érdeklődési köréből, bár nyilván nem kizárt, hogy a háttérben, informálisan egyes ügyekben véleményt nyilváníthatott. Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy a tiszacsegei több ezer holdas birtok jövedelme után neki járó Hajdú vármegyei virilis tagságnak éveken keresztül eleget tett: ha nem is rendszeresen, de több ízben megjelent, és személyesen szavazott a Debrecenben székelő törvényhatósági bizottság ülésein. E tagságok nyilván sokkal inkább társadalmi pozíciót jelző, kapcsolatépítő elemek, mint tényleges politikai-hatalmi eszközök voltak a számára: a két világháború közötti Magyarországon e tagságokat a zsidó származású nagypolgár tökéletes asszimilációja, a nagy presztízsű államigazgatáshoz való kapcsolódása külső megjelenésének kell tekintenünk.

A Dunakeszitől 1910-ben függetlenné vált, ám „anyaközségével” számos tekintetben együtt lélegző Alagon már több nyomát látjuk Strauss Pál jelenlétének. Nincs adatunk, mikor bukkant fel itt először; igen valószínű, hogy az itteni versenyek világa, a „magyar Newmarket” már fiatalemberként vonzották a lovaglással akár Tiszacsegén vagy korábban is foglalkozó, Angliát is megjárt sportembert. A fent említett Baich Péterrel és Vérey Lóránttal, illetve helyzetükkel akár itt is megismerkedhetett.

A két világháború közti időszakban Alag község is jelentős fejlődésen, létszám-gyarapodáson ment keresztül, ami infrastrukturális és településfejlesztési lépéseket tett szükségessé. Alighanem ezekre számítva, befektetésként vette tulajdonába Strauss Pál – jelenleg ismeretlen időpontban – a „Rákóczi út északi oldalán, a község házával szemben fekvő [...], régi Kleisner féle földterület”-et, amivel több hektár parcellázható területhez jutott a községben. A nagy alagi „boom”-ra, mai szóval ingatlan- és területfejlesztésre már a húszas években számíthatott, erre mutat Kirner Bertalan református lelkész hozzá intézett, 1926-ban kelt levele: „Abba a nagy építkezésbe, melyet méltóságod alagi birtokán tervez, egyházunk református templom-építéssel óhajt bekapcsolódni. Most a tervezet kezdetén rendkívül szerencsés dolog lehetne az építkezést az utcák, házak elosztására nézve is egy kis csinos templomcskával változtatossá tenni.” Mindez ebben a formában nem valósult meg; a nagy parcellázási hullám végül a harmincas években vette kezdetét, és Strauss Pál alagi földjein több mint százötven házhelyet alakítottak ki, amelyek ma Dunakeszi-Alag tekintélyes részét jelentik. Alagi kötődésről szólva, itt fontos megemlíteni, hogy a zsidóként született Strauss Pál kikeresztelkedett, kálvinista lett: ma csupán annyit tudni, hogy 1935-ben már bizonyosan az volt, mivel ekkori adat szerint éppen a Dunakeszi-Alagi Református Egyházközségben szerepelt a lelkészválasztás jogával rendelkezők névjegyzékén. A templomépítés, bővítés sok éven át húzódo feladatára juttatott – szerény – adományának is van nyoma. Hogy az ő áttérésére milyen tényezők hatására, mikor, hol került sor, arról egyelőre nincs információ. Azt azonban tudjuk, hogy húga, az 1904-ben még izraelitaként férjhez menő Mici 1916-ban már katolikusként esküdött meg Rakovszky Istvánnal.

Bármennyire is társadalmi rangjelző volt az ingatlan birtoklása, Strauss Pál számára Imreháza elsősorban a lovak, istállók, tenyésztés és versenyek békés, természetközeli, ugyanakkor úriemberi, gentleman világát jelenthette a vonatok, luxusgőzhajók, autók, New York és London, vagy akár Budapest, a zsúfolt nagyvárosok után, mint ezek ellenpontja, ahol az üzlettel, társadalmi étellel járó stressz ellen is gyógyírt találhatott. Egy kastély minden kényelmében részesült, ugyanakkor a társaság, a természet, egyben a főváros közelségét is élvezhette: mindez tökéletes pihenőhelyet jelentett egy aktív úriember számára.

A Dunakeszi, Alag, Imreháza, Fót, Göd, Vác körüli, gyönyörű kistáj, a fóti Károlyi-birtok, Ilkpuszta az úrlovas hölgyek és urak társasági és sportaktivitásának a helyszínei. A leginkább reprezentatívnak a falkavadászatokat tekinthetjük, különösen az Alagi Falkavadásztársaság rendezésében megtartott ún. „Hubertusokat”. A húszas évek végéről több adatunk is van Strauss Pál részvételére: 1927 novemberében a (gödi) ilkpusztai kastélyból indultak a délceg lovasok a szépséges vidéken, harminc-nyolcvan kilométeres vad, mégis elegáns rohanásra; a jó részt arisztokratákból, katonatisztekből álló társaságban már megjelenni is pozíciót jelentett, különösen, ha mint 1930 novemberében, a kormányzó, Horthy Miklós is részt vett a vadászaton. Egyébként Strauss 1927-ben alelnökként ott volt a Budapesti Lovasegyesület alapító vezetőségében is.

Strauss Pál (balra) és Schöffler Pál falkavadászatra indulnak az ilkpusztai Schöffler-kastély elől

Sajnos Strauss Pál imreházai jelenléte nem eléggé dokumentált ahhoz, hogy minden tekintetben kielégíthessük kíváncsiságunkat. Nem tudni, hogy milyen rendszerességgel, vajon fő rezidenciaként, idényszerűen vagy csupán alkalmi lakóhelyként használta. (A bizonytalanságot fokozza, hogy a budapesti három „fő ingatlan”, az Árpád utca, a Lovas út és a Lendvay utca időközönként elő-előkerül a dokumentumokban, mint lakó- vagy tartózkodási helye.) A harmincas évekből jobbra az elveszett marhalevelek megsemmisítő határozatai jelzik imreházai ittlétét: nyilván folyamatosan foglalkozik lótarással (ilyen adat még 1940-ből is rendelkezésünkre áll). Azután ott a már említett közgyűlési meghívó, továbbá a tény, hogy budapesti ingatlanainál olykor mint imreházai lakosra hivatkoznak rá.

A társasági életben

Üzleteinek menetéről sem sok adattal rendelkezünk. Úgy tűnik, 1930 után nem folytatódott a gépjármű-üzlet (ebben Rakovszky

István és Mici válásán kívül persze az akkor kibontakozó gazdasági válságnak is szerepe lehetett). A tény, hogy a Strauss Antal Cég mindvégig fennáll, bizonyos stabilitásra utal. 1930-ban Rakovszky István ebből a cégből is kilép, utána 1935 májusából kapunk érdemleges értesítést; Strauss Pál ekkor Rómába utazik, hogy az abesszin háborúra készülő olasz kormányznál nyelbe üssön egy fantasztikus tervet, amely szerint a Strauss Antal Cég lenne az, amely az olasz hadsereget babbal ellátja, hadiszállítóként! A tervnek egyelőre nem találni folytatását.

E „polgári arisztokrata” család két világháború közötti hétköznapjairól a társasági lapokból, hírlapok társasági rovataiból van a legtöbb apró információtöredékünk. Az autós rovatból megtudjuk, milyen kocsit vezet Strauss Pál (1924-ben Lancia Lambda), hogy hová utazik gépjárművet behozni (1924. augusztus, Anglia), hogy milyen balesetet szenved (1927 novemberében „a kedves és kitűnő Strauss Pál egyik jóbarátjával, Duschnitz Ferialvel [...] vadászatra indult, autója [...] egy síkos erdei úton felborult és utasai a koci alá kerültek. Strauss bordatörést és könnyebb természetű zúzódásokat szenvedett, fel is hozták nyomban egyik budapesti szanatóriumba, Duschnitz csak kezén sérült meg könnyen”...). Mindeközben, ahogy már láttuk, Strauss részt vesz az Imreháza körüli társas- és sportéletben.

A Strauss házaspárnak nem született gyermeke, ezért jelenleg ismeretlen időpontban és egyelőre nem azonosított családból örökbe fogadták az 1917-ben született, keresztény Almásy (Almássy) Magdolna Líviát, aki Strauss Léna néven jelenik meg a harmincas évek társasági rovataiban. 1933 nyarán „Strauss Léna a Kékes-strandon” címen közölt fotót a *Színházi Élet*. A Mátrában készült fényképen a tizenhat éves Léna sportos, dekoratív leány, „művészies” beállításban, mint a strandolás nemtője: maga a pusztaság tény, hogy (nyilván saját beleegyezésével) fürdőruhásan szerepel a lapban, mutat egyfajta, a kor átlagától elütő, „amerikaias”, modern kulturális irányultságot. A tízes években, a világháború előtt és alatt Schreyerné Strauss Mici és sógornője, Aranka még jobbra a Budapesti Leányegylet és a Magyar Vöröskereszt jótékony célú rendezvényein vettek részt. A harmincas évek közepén, amikor Léna társasági bevezetése, lényegében férjhez adása esedékessé vált, Aranka ismét feltűnik a bálokon, ezúttal a kísérő hölgyek között, míg Léna a táncos szüzek sorában foglal helyet. 1933 novemberében a legelőkelőbb magyar bálon, a Széchenyi-bálon és az előkészítő „Széchenyi-teán” is megjelenik Strauss Léna. Az 1935-ös báli szezonban, tizennyolc évesen már igazi sportteljesítményt nyújt: januárban BEAC-bál, jogászbál (ahol partnerével a nyitótáncot is járja), Medikus bál, piros-fehér toalettben a Katolikus bál, februárban estély Magasházyéknál... Március 2-án pedig egy csodálatos rendezvény, a Filharmonikusok bálja a Zeneakadémián. Ilyen népszerűség mellett nem csoda, ha „[1937] Január 22-én Strausz Páléknál ötórás teán gyűltek egybe a gavallérok Strausz Léna kedvéért”. Áprilisban jött a hír: „Strauss Léna és görzsönyi Vargha Sándor házasságot kötöttek.” Am ez a házasság nem tartott hosszú ideig. Néhány év múlva, 1942-ben már dr. Balogh György járásbíró, később debreceni ügyvéd nejeként találkozunk Lénával, amikor Strauss-ék a csegei birtokot a nevükre írják a zsidótörvények után...

Addig azonban még történik egy s más. Pál és Aranka együtt is részt vesznek bizonyos társasági eseményeken. A kerti partik, diner-ek, teák, fogadások természetesen sűrűn váltották egymást. Egy 1927. kora nyári tudósítás szerint „*Strausz Pálnak és feleségének a Lovas úti kastély kertjében tartott garden-partieján [sic!] [...] ötven vendég volt jelen, a Kohner, Groedel, Herczog, Dirsztay, Guttmann bárói családok teljes számban és az amerikai követség tagjai ugyancsak, akik természetesen itt is Lindberghet ünnepelték.*”

Diplomáciai kapcsolatok

Az amerikai követség tagjai nem véletlenül voltak jelen az idézett Lovas úti garden partyn. Mint a világon mindenütt, a nyelveket beszélő, világlátott helyi elit számára, amelynek személyes kapcsolatai voltak az államigazgatás és politikai élet felé is, Budapesten is természetes volt ez a fajta külföldi jelenlét a társaságban, magától értetődő terepként szolgált a hírek és információk áramlása, megbeszélése számára. Ezáltal Strauss Pálnak is rálátása lehetett a mindenkori politikai helyzetre, illetve gazdasági lehetőségekre, és akár üzleti szempontból is érdekes információkhoz juthatott. Nem csoda, ha egy társasági fotón együtt szerepel Strauss Pál a török és a német követség embereivel. A jó viszony, amit az amerikai képviselő tagjaival ápolt, az ő személyes érdekességéhez tartozhatott a húszas-harmincas évek Budapestjén.

Láttuk, hogy már az első világháború előtt több amerikai utat tett, és ott nyilván üzleti kapcsolatai voltak. Ezekről sajnos bővebbet egyelőre nem tudunk. A hadüzenetek pillanatában – újsághír szerint – egy budapesti Strauss Pál éppen úton volt hazafelé Amerikából a német *Kronprinzessin Cecilie* gőzösön, amely a Southampton előtt kapott rádiótávírat miatt visszafordult az akkor még nem hadviselő Amerikába. (Ha nem teszi, akkor nem tüzérszázados, hanem évekre internált polgári fogoly lett volna abból a Strauss Pálból, aki a fedélzetén utazott.) A német nyelvű budapesti polgári lap, a *Pester Lloyd* 1917 júliusában hosszú elemzést közöl „Paul Strauss” névvel szignálva „*Amerika im Weltkrieg*” címen: a cikk a semlegességtől az antant melletti, 1917. áprilisi hadba lépésig tekinti át Amerika belső és külső helyzetét, politikai és gazdasági tekintetben; a cikk elején a szerző megemlíti, hogy a háború elején személyesen is Amerikában volt, mégpedig a szövegből sejtethetően legalább másfél hónapig. Ha a két Strauss Pál azonos, és ráadásul a mi emberünkről van szó, az további érdekes adatnak bizonyulhat amerikai érdeklődésére, tájékozottságára.

Annyi bizonyos, hogy a háború és a forradalmak után amerikai kapcsolatai legalább egy tekintetben nagymértékben kibontakoztak. A világháború előtt az USA-nak nem volt budapesti képviselője, minthogy az amerikai követséget a birodalom központjában, Bécsben akkreditálták. Straussék Lendvay utca 12. alatti villája volt az első hely, ahol az 1919 decemberében Magyarországra érkező Ulysses Grant-Smith előbb irodát nyitott, majd 1921. december 26-án az amerikai követséget is megalapította. Az épület tulajdonjoga 1926-tól teljes egészében Straussné Arankára szállt. A bérleti díjakat ezek után a feleség bevételezte, a követség ugyanis maradt, majd 1930–1934 között az Árpád utca 12. alá, a szülőházzal és a Strauss Antal Cég központjával szemközt található épületbe költözött (aligha teljesen függetlenül Strauss Páltól...) Az ismert Szabadság téri épületbe 1934-ben került a mindenkori amerikai követség, amely azóta is ott működik. A követségi rezidencia viszont egy másik Strauss-féle ingatlanban, a Lovas út 32–33. alatti reprezentatív kastélyvillában, a jelek szerint annak egyik leválasztott felében volt ta-

lálható. 1927. július 4-én, az amerikai nemzeti ünnepen J. Butler Wright követ és felesége az I. ker. Nagy Sándor út (Lovas út) 32–33-ban várta a kolónia tagjait. Ugyanígy, 1931-ben az akkori követ, Nicholas Roosevelt (Theodore Roosevelt és Franklin D. Roosevelt elnökök rokona) szintén függetlenség-napi fogadásra várta az amerikai kolónia tagjait a „lakásán”, a Lovas út 32–33. szám alatt. 1933-tól 1941-ig John F. Montgomery követ ugyanúgy Strauss Pál vendége volt. Nagyon úgy fest, hogy korszakunkban jó másfél évtizeden át az amerikai követek szomszédja a Lovas úton nem más, mint Strauss Pál volt...

1942-ben az amerikaiak után az egyiptomi képviselő következett a villában, majd Hallier francia katonai attasé került az épület egyik felébe. A másikat az év végén lemondott francia követ, Robert de Dampierre gróf foglalta el. Hitvесе, Leila grófné utal is emlékiratában Strauss Pálra: „*sajnos elpusztult a Gestapo börtöneiben.*”

Strauss Pál végzete

Szinte logikus azt gondolni, hogy szomorú, de természetes: Strauss Pál zsidóként „elpusztult a Gestapo börtöneiben”. Ez azonban nincs így. Budapesti lévén és anyagi eszközei birtokában nagyon is lett volna módja elrejtőzni, sőt akár élhetett volna a német megszállás sokkja után valamelyest magához térő magyar állam némi életösszönről tanúskodó egyik intézményével, a kormányzói mentesítéssel (ti. a zsidókat sújtó intézkedések alól), amelynek kérvényeit a Lovas úti háztól csak pár száz méterre, a Várban kellett benyújtani. Ilyen mentességben sok ezren részesültek azzal egyidőben, hogy a vidéki zsidóság egészét deportálták ugyanezen magyar állam kollaboráns részének aktív közreműködésével. Az 1944-es év magyar tragédiájának egy kicsiny része csupán az övé, és sajnos, nem ismerjük a pontos menetét sem. Sorsa mindenesetre nem az „átlagos” zsidókéval mutat párhuzamot, hanem a magyar elitnek azon tagjaival (és az itt tartózkodó külföldiek azon részének sorsával), akiket azért vitt el a Gestapo a német megszállást követően, mert valamiért éppen e megszállás potenciális akadályozóit, a magyar gazdaság és hadsereg német érdekek szerint történő felhasználásának gátjait, az ellenállás lehetséges csíráit látta bennük. Mivel Strauss Pálnak termelő üzemek nem voltak a birtokában, tényleges politikai tisztségei pedig soha nem voltak, vélhetően kapcsolatrendszere, évtizedes Amerika-közelsége (barátsága?), esetleges hírszerzési kapcsolatai tehették legalábbis gyanússá a német követség, illetve a Gestapo szemében, amely a Kállay Miklós nevéhez fűződő béketapogatózások, „hintapolitika” hónapjai után különösen érzékeny volt a szövetséges hatalmaknál fennálló kapcsolatokra. A németeket alighanem anyagi szempontok (is) vezérelték, az ingó vagyonához, értékeihez való hozzáférés is céljuk lehetett: a Lovas úti ház a német követségtől két-háromszáz méterre állt, és olyan épületek vették körül, ahol a követség alkalmazottai laktak. Bármilyen is volt az ok, letartóztatására az 1944. március 19-i megszállás és a kora nyár közötti időszakban kerülhetett sor.

A németek gyanakvása természetesen a lemondott volt vichy követet, Dampierre gróft és nejét, Leila grófnét is érintette, akikre lengyelekkel és francia hadifogoly-szökevényekkel fenntartott kapcsolataik miatt vetült a „kémkedés” és titkolt gaulle-istaság gyanúja. (Magát Leila grófnét már a megszállás első napjának délelőttjén elvitte a Gestapo: férje éppen misén volt, így ő el tudott rejtőzni.) Az ötvenes éveiben is egzotikusan szép Leila de Dampierre a diplomáciai reprezentáción és társasági életen kívül költészettel és lakberendezéssel, festéssel foglalkozott. A volt amerikai követ lakosztályát saját kezűleg díszítette ki orientális

motívumokkal: perzsa stílusú freskói többek között pávákat is ábrázoltak, kalitkákban. Amikor megkérdezte Strauss Pált, nem bánja-e, hogy a falára kerültek ezek a – babona szerint – balszerencsét hozó madarak, a tulajdonos rezignáltan annyit mondott, hogy neki már úgyminden létező balszerencséjében része volt... Nem tévedhetett volna nagyobbat.

Strauss Pált letartóztatása után nagy valószínűséggel kihallgatták a Svábhegyen (akár többször is), majd mint zsidót deportálták. Az 1947-es hagyatéki eljárás során bemutatták azt az okiratot, amely szerint halálának időpontjaként hivatalból 1945. május 8-at (a világháború utolsó napját) állapították meg. E hivatalos aktusra annak dacára került sor, hogy a több lágert megjárt dr. Simonovits Sándor budapesti nőgyógyász főorvos, aki együtt raboskodott Strauss Pállal, 1946-ban a következő nyilatkozatot tette közjegyző előtt (az eredeti írásmódot megtartva): „Strauss Pál földbirtokos volt budapesti lakossal (V. Árpád utca 11.) 1944 (ezerkilencszáznegyvennégy) július havában Auswitz-Birkenauban (koncentrációs tábor) találkoztam, ahol ugyanezen év október hó 26. (huszonhatodik) napjáig voltunk együtt. Innen Oranienburgba, majd Sachsenhausenbe kerültünk. Ugyanezen év november hó 26. (huszonhatodik) napján Kaufering XI (Dachau) kerültünk. December havában – minden valószínűség szerint karácsony és újév között – Strauss Pál súlyos testi bántalmazások következtében bekövetkezett sérülései folyamán meghalt. Úgy erről, mint eltemetéséről személyesen volt alkalmam meggyőződni.” (Forrás: Budapest Főváros Levéltára)

Eszerint Strauss Pált legkésőbb júliustól egészen októberig Auschwitz-Birkenauban tartották fogva. Az ősz beköszönésével a birodalomban mind nagyobb lett a munkaerőhiány, a zsidók teljes elpusztításának rettentő programja ezért bizonyos pontokon megállt: akiből munkaerőt tudtak kivenni, azt akár a megsemmisítő táborokból is olyan komplexumok felé irányították, ahol közvetlenül vagy közvetve hasznát vehették a haditermelésben. A Berlinton csupán harminc kilométerre lévő Sachsenhausen után így került dr. Simonovits és Strauss Pál kényszermunkásként Dachau mellé, egy bajorországi lágerrendszerbe. Az interneten, a stevemorse.org oldalon megtalálható mindkettejük (jelenleg nem igazolt pontosságú, angol nyelvre átirított) dachau fogolykartonja. Strauss Pált eszerint 1895-ös születésűnek, 12 évvel fiatalabbnak regisztrálták, lakásaként a Lendvai utca 12. van feltüntetve. Dachau azonban csak adminisztratív főtábor: ahová szállítják őket, az a Dachau alá beosztott Kaufering-táborrendszer (azon belül a Kaufering XI kódjelű, Landsberg központjától alig három kilométerre található altábor), amelynek rendeltetése, hogy a Lech folyó völgyében bombabiztos földalatti üzemeket hozzanak létre a nácik egyik reménysége, a csodafegyvernek várt Messerschmidt Me 262-es sugárhajtású vadászgépek gyártásához. A nagy cél elérése érdekében a raboknak négy méter vastag ívelt betonfödémrel rendelkező, több száz méter hosszú földalatti vasbeton hangárokat kellett építeniük, miközben földbe vájt kunyhókban laktak, és ki voltak téve a

Todt-szervezetből kikerült munkavezetők, illetve az SS-őrök gyakran irtózatosságot okozó atrocitásainak. Ezek az építőmunkát végző foglyok nem számítottak olyan értékes munkaerőnek, mint szerencsésebb társaik, akiket a nácik más táborokba vezényeltek, és precíziós munkára, jármű-, fegyver- vagy muníciógyártó üzemekbe osztottak be. Strauss Pál, a hatvanegy esztendő volt magyar királyi kormányfőtanácsos, földbirtokos, falkavadászatok résztvevője, községi és vármegyei virilis, Alag egy részének parcellázója és Imreháza egykori lakója, az idősödő hajdani sportember nem tartozott közéjük. A nyugatbarát magyar elit tagjaként kerülhetett a Gestapo kezére, ettől kezdve viszont már zsidóként kezelték, és sorsa a holokauszt áldozataként teljesedett be.

A Kaufering IV. altábor (Forrás: Wikipédia)

Straussné Schwarz Aranka túlélte a holokausztot. Úgy látzik, még ellenállási igazolvánnyal is rendelkezett, majd megfosztották tőle, amint attól a száz holdtól is, amit ezen a címen megtarthatott. Strauss Pál 1947-es hagyatéki tárgyalásán fogadott lánya, Léna és húga, Katalin, akik Debrecenből jöttek fel Pestre, minden jogukról lemondtak Aranka javára. A továbbiakban Debrecenben éltek, dr. Balogh György ügyvéd és dr. Fonet Béla professor oldalán. Az Árpád utcai ház „belövések miatt súlyos károkat szenvedett”, a Lovas úti ház „romház” lett. Az elsőt helyreállították, a másodiknak két emeletét elbontották, korábbi neobarokk díszeknek maradványaitól megfosztották, mindkét épületet társasházzá alakították át. Aranka 1948-ban valószínűleg távozott Magyarországról. Az imreházai birtok, ahogy utaltam rá, 1945 után a Strauss családdal korábban rokoni és üzleti kapcsolatban álló Rakovszky Ádám tulajdonaként szerepelt, majd talán újságíró-üdülő lett belőle. Az épületegyüttes néhány év alatt romhalmazzá vált. Hogy a kastély és az istállók merre voltak, azt ma már megtalálni is alig lehet.

Strauss Pál a Lech folyó mezejétől nem messze, Landsberg mellett nyugszik jeltelen sírban.

Az alagi reformátusokkal kapcsolatos információkért hálás köszönet Varga István presbiternek.

sashegyi2.gabor@gmail.com

